

Bilder av Kaskö

Urvalet av platser och historia i en småstads imageprocess

Eva Hertzberg 31675

Pro gradu-avhandling

Nordisk etnologi

Handledare:

Sanna Lillbroända-Annala

Åbo Akademi 2019

ÅBO AKADEMI – FAKULTETEN FÖR HUMANIORA, PSYKOLOGI OCH TEOLOGI

Abstrakt för avhandling pro gradu

Ämne: Nordisk etnologi	
Författare: Eva Hertzberg	
Arbetets titel: Bilder av Kaskö. Urvalet av platser och historia i en småstads imageprocess.	
Handledare: Sanna Lillbroända-Annala	Handledare:
<p>Till följd av globalisering och avindustrialisering har tidigare industristäder börjat omforma sig från produktions- till konsumtionssamhällen och konkurrera på en ny bas byggd på image och rekreation. 1977 inledde den stora industrianläggningen Metsä-Botnia sin verksamhet i Kaskö och kom att påverka allt från befolkning till infrastruktur. Anläggningen lades ner 2009, med följderna att hundratals invånare stod utan arbete. Turister och nya invånare lockas nu med bilden av den lugna och trygga, havsnära och idylliska småstaden.</p> <p>Avhandlingens syfte är att åskådliggöra hur platser och tidsepoker väljs ut i en småstads imageprocess. Genom att se på turistbroschyrer och hemsidor vid sidan av intervjuvar av invånare och offentliga personer görs en jämförande analys av två olika slag av bilder av staden. Analysen stöds av teori om stadskultur och bildproduktion, kulturarv, platser och platslöshet. Fokus ligger på föreställningar om stadens historia och hur platser väljs eller väljs bort för att representera denna.</p> <p>Det viktigaste primärmaterialet utgörs av intervjuer med Kasköbor utförda under ett fältarbete 2010 samt reklam för staden i form av turistbroschyrer. Till relevant litteratur hör John Urrys och Carol Crawshaws artikel "Tourism and the photographic eye" om det visuellas betydelse i formandet av turistiska bilder, Deborah Stevensons <i>Cities and Urban Cultures</i> och Sharon Zukins <i>The Cultures of Cities</i> om stadens bildproduktion, David Lowenthals <i>The Heritage Crusade and the Spoils of History</i> och Regina Bendix artikel <i>Heredity, Hybridity and Heritage from One Fin de Siècle to the Next</i> om kulturarvsprocessen samt Anthony Giddens <i>The Consequences of Modernity</i> och David Harveys <i>Condition of Postmodernity. An enquiry into the origins of cultural change</i> om platsen.</p> <p>Resultatet av analysen är att de platser som i första hand framhävs är sådana som förankras i en image av en havsnära småstadsidyll. Snarare än någon viss historisk epok ser man tillbaka på ett obestämt "förr". Invånarna uppskattar sin stad och är stolta över den men oroar sig för en framtid med en åldrande befolkning och bristande service. I bilden utåt är tomheten ersatt av lugn och stillhet och oron av lugn, ro och trygghet. Dessa bilder är skapade i kontrast till en tänkt trängsel och jäkt i en storstad.</p>	
Nyckelord: småstad, bildproduktion, kulturarv, urbanetnologi, turism, image	
Datum: 30.04.2019	Sidoantal: 84+6
Abstraktet godkänt som mognadsprov:	

Innehåll

1 Inledning.....	4
2 Tidigare forskning	6
3 Teori.....	9
4 Material, metod och källkritik	16
5 Staden Kaskö.....	18
6 Trähusstaden.....	21
7 Förväntan.....	24
8 Upplevelsen och idealbilder	24
9. Minnet	63
10. Sammanfattning.....	79
Källförteckning.....	82
Bildförteckning.....	85
Bilagor	86

1 Inledning

Våren 2010 utförde studerande från ämnet etnologi vid Åbo Akademi ett fältarbete i Kaskö. Fältarbetet gick under namnet *Staden som resurs. Protester, drömmar, idéer* och hade en viss fokus på bilden av Kaskö. Jag deltog själv i detta fältarbete och genom att intervjua stadens invånare ville vi närma oss deras bild av staden Kaskö. Kaskö är Finlands minsta stad och har idag knappt 1500 invånare. Staden är belägen på en ö vid bottniska viken, cirka 100 kilometer från Vasa, Seinäjoki och Björneborg. De närmaste kommungrannarna är Närpes och Kristinestad. Den stora cellulosaindustri som sedan 1970-talet varit ortens främsta livnäring nedlades år 2009, med resultatet att flera hundra av stadens 1500 invånare stod utan arbete. Industri finns fortfarande, men i betydligt mindre skala. Det var mot bakgrund av denna situation som fältarbetet år 2010 utfördes. Vi ville bekanta oss med Kaskö efter industrins storhetstid, på individnivå, och undersöka hur beslutsfattare såväl som vanliga stadsbor förhåller sig till de förändringar som skett och till Kaskö i dag.

Själv valde jag i ett tidigt skede att inrikta mig främst på turismen. Då jag senare skrev min kandidatavhandling, *Bilden av Kaskö. Fokus på turism med inslag av historia* (2014), låg fokus främst på de två föreningar som i Kaskö är verksamma med att skapa bilder av staden. Dessa föreningar är Kaskö Hembygds- och museiförening r.f. och Kaskö Turism r.f. Jag ville utröna hurdana bilder de skapar, och om de motsvarar invånarnas egna bilder. I min avhandling ville jag även iaktta om de två föreningarna fungerar i samklang eller dialog med varandra och i förhållande till staden. Som ett resultat av fältarbetet i Kaskö fanns det mycket primärmaterial till hands, och under arbetet med kandidatavhandlingen väcktes många nya tankar. Det var utmanande att begränsa arbetet till en kandidatavhandling och därför valde jag att fortsätta skriva om Kaskö, och bredda min analys till en pro gradu-avhandling.

1.1 Syfte och problemställning

Syftet med min pro gradu-avhandling är att åskådliggöra hur platser och tidsepoker väljs ut som representativa i en postindustriell småstads imageprocess. Genom att

studera Kaskö stads turistbroschyrer och hemsidor vid sidan av intervjuvar av invånare och offentliga personer görs en jämförande analys av bilder av staden med stöd av teori om stadskultur och bildproduktion, kulturarv, platser och platslöshet. Fokus ligger på föreställningar om stadens historia och hur platser väljs eller väljs bort för att representera denna. Hur skapar en liten stad synlighet i konkurrensen mellan städer om turister och invånare? Motsvarar invånarnas egna upplevelser av staden de bilder som används strategiskt i denna konkurrens?

1.2 Avhandlingens upplägg

Nedan beskriver jag de teoretiska utgångspunkterna för min avhandling, för att sedan i två kontextuella kapitel närma mig staden Kaskö och den finländska trähusstaden. Den analytiska delen av avhandlingen kommer i huvudsak att vara uppdelad i tre kapitel, vilka följer John Urrys förklaringsmodell om turismens och fotografiets hermeneutiska cirkel, alltså en indelning av bildens påverkan på upplevelsen enligt *förväntan*, *upplevelsen* och *minnet*¹. Begreppen kommer att presenteras närmare i kapitlet om teoretiska ingångar. I kapitlet *förväntan* behandlar jag stadens målsättningar och de aktörer som arbetar med att prägla en positiv bild av staden utåt. Jag ser också närmare på föreningen Kaskö Turism, Kaskö stads hemsidor, och en ny broschyr skapad för att locka invånare och företag till orten. I kapitlet *Upplevelse och idealbilder* behandlar jag invånarnas uppfattning om viktiga platser i Kaskö och frågor om att leva i staden, samt sådant intervjumaterial som rör boende i staden och engagemang i lokala evenemang och annan verksamhet på orten. I kapitlet *Minnet* skriver jag om staden som minne, och behandlar Kaskö hembygds- och museiförening samt informanternas berättelser om det egna husets historia och deras minnen av Kaskö förr. Här behandlas även de bilder av staden som ges i två turistbroschyrer som formats kring minnen av platsen. Dessa tre kapitel följs av en sammanfattande slutdiskussion.

¹ Urry, John & Carol Crawshaw: "Tourism and the photographic eye", *Touring cultures. Transformations of travel and Theory*, ed. Chris Rojek & John Urry, London/New York, 2000.

2 Tidigare forskning

En stor del, om än inte allt, av det som skrivits om Kaskö är av populärvetenskaplig karaktär, med bristande källhänvisningar. En lokalhistorisk bok, *Kaskö stads historia*, gavs ut av Kaskö stad 1983 och behandlar olika områden i Kaskös historia från stadens grundande till ungefär 1980. Sune Jungar har skrivit en avhandling pro gradu om Kaskö stads historia, *Kaskö stads historia 1785–1816* (1962). I avhandlingen behandlar han stadens tidigaste historia från 1785–1816. Jungar kom även att medverka i den tidigare nämnda lokalhistorieboken, och hans kapitel om stadens grundläggning har använts som historisk bakgrund i min avhandling. 1997 gavs en tvåspråkig Kaskö-historik ut, den delvis självbiografiska *Påverkare i småstad* skriven av tidigare stadsdirektör Helge Finell. I boken behandlar han främst stadens sena 1900-talshistoria och den företagsamhet samt envisa försök att locka industri till staden som kom att präglade den tidsperioden.

Många studier av stadsutveckling, platser, lokalhistoria och imageprocesser har gjorts, och för att kunna placera min avhandling i ett större sammanhang presenteras här kort tidigare forskning, speciellt inom etnologi, som anknyter till mitt ämne och min problemställning.

Tidigare etnologiska studier av Kaskö presenteras i *Kaskö – Kontinuitet och förändring i en småstad* (1985) och i *Liv, arbete, miljö i kuststaden* (1986). För min avhandling har speciellt den tidigare av de två varit central. Publikationen var resultatet av ett fältarbete som utfördes av ett forskarteam bestående av Folkkultursarkivets forskargrupp tillsammans med finska etnologer från Jyväskylä universitet. Huvudteman för studien var dels en kartläggning av de eventuella förändringar som industrialiseringen haft på Kaskö, dels kulturmötet mellan infödda stadsbor och inflyttade samt mellan svensk- och finskspråkiga Ortsbor. Forskningen syftade till att granska huruvida det gick att särskilja livsstilar betecknande för de olika grupperna,

samt att undersöka sambandet mellan samhällsstruktur och livsform. Studien fungerade som en bakgrund till det fältarbete jag själv deltog i 2010.²

Flera etnologiska studier har gjorts av kulturarvsprocesser i stadsmiljö och om stadsbornas upplevelser av sådana platser som framhävts som historiska. Sanna Lillbroända-Annala har i sin doktorsavhandling *Från kåk till kulturarv: En etnologisk studie av omvärderingen av historiska trähusområden i Karleby och Ekenäs* (2010) studerat omvandlingen och omvärderingen av historiska trästadsmiljöer med stöd i teorier om *gentrifiering* och *kulturarvsprocesser*. De teorier som skapats i anknytning till storstäder prövades i studien på de två finländska småstäderna Karleby och Ekenäs. Målsättningen, förutom att betrakta gentrifieringen och kulturarvsprocessen som samhällseliga bevarandeprocesser, var också att undersöka hur stadsborna förhåller sig till de förändringar som skett.³ Jag har haft värdefull hjälp av Lillbroända-Annalas avhandling, inte minst för kontextkapitlet om den finländska trähusstaden (kapitel 6).

Ett nordiskt etnologiskt verk rörande stadsutveckling som är relevant för min undersökning är *Stadens hjärta: täta ytor och symboliska element i nutida nordiska städer* (2012) som är en samling studier av stadslivets förvandlingar i tio nordiska städer under 1900-talets senare del och fram till i dag. Småstadens imageprocess har behandlats av Katja Hellman som har studerat strategisk utveckling i staden Jakobstad. I en artikel om fritidsområdet Gamla hamn behandlar hon områdets betydelser och hur de konstrueras i meningsbyggande praktiker och samtal, när området används och när det omtalas. Gamla hamn är ett fritidsområde som historiskt fungerat som hamn, plats för skeppsvarv och plats för stadens tidiga industri. Satsningar på området prioriterades medvetet av staden i projekt för att framhäva sjöfartens och båtbyggandets historiska betydelse som ett av stadens särdrag. Gamla hamn-områdets utveckling kan enligt henne ses som exempel på hur man i det sena 1900-talets småstäder i samklang med globala trender medvetet lyft fram och förädlat ett maritimt kulturarv i urbana strandområden. En utgångspunkt i Hellmans studie är ett antal Jakobstadsbors uppfattningar om Gamla hamn och hur de upplevde utvecklingen av området. Gamla

² Räsänen & Åström 1985, 14-16.

³ Lillbroända-Annala 2010.

hamn uppfattas som en historisk miljö och som ett kulturarv men av stadsborna som använde området för rekreation också som en del av ”naturen mitt i stan”.⁴ Stadsbornas uppfattning om sina egna platser och till bevarande och förnyelse behandlas i samma verk i en artikel av Kerstin Gunnemark. Hon har med stadsdelen Kungsladugård i Göteborg som exempel studerat hur samspelet mellan individen och boendemiljöns materialitet vid olika tidpunkter kan befästa uppfattningar om en stadsdels särdrag och grunda sig i subjektiva erfarenheter av vardagslivet. Gunnemarks utgångspunkt är att också vardagslivets miljöer har kulturarvsdignitet. Gunnemarks analys för fram de olika tolkningar och förhållningssätt som olika generationers invånare, stadsplanerare, politiker och byggherrar kan ha när kulturarvsbegreppet ska relateras till stadsutveckling och förnyelse.⁵

I min avhandling tar jag också fasta på bilder av staden och hurdana platser och tidsepoker som får synas i dessa. Betydelsen av bilder i en liten stads kulturarvsprocess har studerats av Carina Johansson som behandlar både småstaden, platsen och kulturarvsindustrin i sin doktorsavhandling *Visby visuellt. Föreställningar om en plats med utgångspunkt i bilder och kulturarv* (2009). Johansson skriver om hur bilder som visuella gestaltningar spelar en viktig roll i skapandet av gemensamma föreställningar kring platsen Visby, med fokus på kulturarvets följder. Bilderna har bidragit till att uppfattningen om Visby som plats ofta bara innefattar innerstaden eller en tiondel av staden. Visby har mycket starkt präglats som medeltidsstad och Johanssons studie visar hur våra blickar styrs av bilder, vilket i sin tur skapar vissa seenden och bortseenden genom att upprepningen av vissa bildmotiv pekar ut vissa vyer som viktigare än andra.⁶

Ett relevant verk rörande minnet av staden och staden som minne är *Muistin kaupunki. Tulkintoja kaupungista muistin ja muistamisen paikkana* (2013) som behandlar staden som scen för genensam historia och fästpunkter för personliga erfarenheter. I artiklarna begrundar man bl.a. hur det kollektiva minnet av staden formas och vem som väljer vilka minnessymboler som framhävs eller överges. Betydelsen av stadsbornas egna

⁴ Hellman 2012.

⁵ Gunnemark, 2012.

⁶ Johansson 2009.

erfarenheter i minnesskapandet framhävs i en artikel av Anja Kervanto-Nevanlinna som behandlar den byggda staden som objekt för minnet, men också som den del av stadsbornas livsstilar och erfarenheter som det kollektiva minnet bygger på. Den byggda staden kan enligt henne undersökas som en konkret visuell representant för det förgångnas spår och minnesprocesser men de betydelser som stadsborna under olika tider gett åt stadsrummet tillhör inte byggnaderna eller stadsdelarna i sig utan de i staden verksamma gruppernas varierande förhållanden till staden.⁷

3 Teoretiska ingångar

Min avhandling kommer att stödas av tre huvudsakliga teoretiska infallsvinklar, som berör *stadskultur och bildproduktion, kulturarvsprocesser* samt *platser och platslöshet*. Jag är medveten om att dessa infallsvinklar ibland kan överlappa varandra.

3.1 Stadskultur och bildproduktion

Avhandlingen är i sin helhet uppbyggd enligt John Urrys förklaringsmodell om turismens och fotografiets hermeneutiska cirkel, alltså en indelning av bildens påverkan på upplevelsen enligt *förväntan, upplevelsen* och *minnet*. Enligt sociologen John Urry påverkar turistens bilder av platser vad som blir utvalt som representativt. Fotograferingen har kommit att påverka vårt resande mycket, och resenärer upplever ofta att de absolut inte får missa chansen att se vissa platser under resan, just för att ett bra fototillfälle⁸ då går dem förbi. Turistbyråer lägger ner mycket tid och arbete på att peka ut vilka de här platserna är, och turisterna söker sig till dessa platser och fotografera dem, för att senare kunna visa upp fotografierna som bevis på att de verkligen har varit där. Den fotograferande turisterna bidrar på så sätt till produktionen av en estetik som utesluter lika mycket som den inkluderar.⁹ Urry har också tillsammans med Carol Crawshaw skrivit om hur viktigt det visuella är i konstruktionen av turistiska minnen. Det är de visuella bilderna av platsen som ger form och mening åt förväntan, upplevelsen och minnet av resan. Också de minnen som besökare i efterhand har av ett

⁷ Kervanto-Nevanlinna 2013.

⁸ Engelska: *Photo opportunity*.

⁹ Urry 2002, 128-129.

turistmål påverkas enligt Crawshaw och Urry ofta av de bilder som de sett tidigare, eller ser medan de besöker platsen. Turisterna hjälper också till att bygga på sina minnen genom de fotografier de tar och vykort de köper. Många av de bilder som resenärer konsumerar är på detta vis egentligen baserade på andra människors upplevelser av eller uppfattningar om platsen som sedan återanvänds som en del av besökarens minne.¹⁰ Dessa bilder bidrar sedan till att påverka andras förväntningar på platsen. Urry och Crawshaw behandlar inte den lokala befolkningen, utan enbart turisternas bilder, medan jag inte fokuserar enbart på turism utan på stadens egna invånare och deras bilder, och de strategiska bilder skapade för att locka både besökare och inflyttare. Jag utgår från att dessa bilder enligt samma modell präglade bidrar till upplevelsen av staden.

Då jag behandlar stadens imageprocess, speciellt i kapitel 7 om förväntan, stöder jag mig på sociologerna Deborah Stevenson och Sharon Zukin som båda behandlat stadskultur och bildskapandets betydelse i ompaketering av staden. Stevenson skriver i *Cities and Urban Cultures* om hur städer till följd av globalisering, de-industrialisering och ekonomisk omstrukturering tvingas att omformulera sig själva från produktionssamhällen till konsumtionssamhällen. Det val många gör är att börja fokusera på konsumtion och underhållning för att visa sig attraktiva på marknaden i tävlan om turister, investerare och nya invånare. Välproducerade bilder av den egna staden kan användas för att synas på denna marknad. Det blir viktigt att kunna skilja en viss stad från alla andra städer och staden måste kunna uppfattas som en unik och attraktiv plats att besöka, leva eller arbeta i, samt som en dynamisk och gynnsam plats för kommers och industri¹¹.

Då man vill "sälja" staden är det inte enbart staden och dess platser som ska marknadsföras, utan samtidigt stadens symboliska platser vilka innefattar vad staden betyder, hur den "känns" och "ser ut". Huvudsaken här är föreställningen om staden.¹² Städerna säljer föreställningar om lokalitet för att placera just den här orten på

¹⁰ Crawshaw & Urry 2000, 179-80.

¹¹ Stevenson 2003, 98.

¹² Stevenson 2003, 98.

världskartan och definiera sig i det globala. En följd av globaliseringen är ett ökat intresse för det lokala, inklusive en *produktion av olikhet* i form av lokala egenheter och praktiker.¹³ Uppförandet av vissa landskap anses närmast nödvändigt om staden ska kunna nå en god position i ett globalt nätverk av städer¹⁴. Som exempel kunde nämnas hamnstädernas strandpromenader. Stevenson beskriver hur förfallna platser i större städer omformas till ”festival marketplaces” som en postmodern reaktion på 1960-talets moderniseringsprocess, och där strävan att skapa olikhet ofta resulterar i upprepning och likhet istället¹⁵. De lokala festivaler hon skriver om skapas för att locka regional, nationell eller internationell uppmärksamhet till staden. Produktionen av sådana evenemang förekommer nästan alltid i samband med oro över hur staden uppfattas, om den av utomstående ses som en bra plats att besöka eller att bo på.¹⁶ Trots att Kaskö som småstad kan antas vara långt från de stadsmiljöer Stevenson beskriver, anser jag att jämförelser kan göras i deras utveckling.

Redan länge har visuell representation av städer använts för att ”sälja” deras utveckling. Enligt Sharon Zukin är bilderna av staden, allt från kartor till vykort, inte bara representationer av dess verkliga platser utan de också kan användas för att rekonstruera platsens betydelse, för att ge vikt åt staden eller platsen. Den kulturella makten att skapa en bild/image av staden, att inrama en vision, har blivit viktigare sedan allmänheten blivit rörligare och mer skiftande. De som skapar bilden/imagen präglar en kulturell identitet.¹⁷ Att inkludera nya bilder i den visuella representationen av staden kan också vara demokratiskt, det kan fungera integrerande istället för segregering och bidra till att förhandla fram nya gruppidentiteter¹⁸. Kulturen spelar därför en ledande roll inom stadsutvecklingsstrategier baserade på historiskt bevarande eller lokalt kulturarv. Ju mer vikt det läggs på visuell representation, desto större roll spelar institutioner som museer i definitionen av den offentliga kulturen. Med offentlig kultur menas i sammanhanget en förhandlingsprocess av bilder som kan accepteras av

¹³ Stevenson 2003, 48-49.

¹⁴ Stevenson 2003, 48-49.

¹⁵ Stevenson 2003, 101-102.

¹⁶ Stevenson 2003, 99.

¹⁷ Zukin 1995, 2-3.

¹⁸ Zukin 1995, 20.

också den stora allmänheten.¹⁹ Kultur kan på så sätt också bli ett maktmedel. Som källa till bilder och minnen symboliserar kulturen vem som hör hemma på specifika platser, och i form av arkitektoniska teman spelar kulturen en viktig roll inom stadsutvecklingsstrategier baserade på historisk konservering eller lokalt ”kulturarv”²⁰. Zukin hävdar att det materiella landskapet, såsom husen, parkerna och gatorna, idag har blivit stadens viktigaste visuella representationer. Det här hänger samman med den allt starkare fokuseringen på konsumtion, snarare än produktion. I denna representation har bevarandet av det historiska varit mycket viktigt. Bevarade gamla byggnader eller stadsdelar bidrar till att ge en bild av stadens förflutna. Genom sådant bevarande kan staden också få ekonomisk vinning i form av intäkter från turism och fastighetsvärden.²¹

3.2 Platser och platslöshet

Inom stads- och landskapsforskning har det länge debatterats kring skillnaden mellan ”place and space”, på svenska närmast platstagande och ytor. I denna uppdelning blir *plats* enligt Orvar Löfgren närmast ett territorium där människor är förankrade i t.ex. aktiviteter eller minnen medan *yta* är ett geografiskt område men knappast ett kulturellt rum²². Denna uppdelning känns relevant att ta upp i min avhandling då jag i kapitel 8 om upplevelsen av staden även går in på platser och icke-platser i bemärkelsen hurdana platser som uppmärksammas och framhävs – och hurdana som inte gör det.

Sociologen Anthony Giddens vill göra tydlig skillnad mellan begreppen plats och rum eftersom de enligt honom ofta används närmast som synonymer. Den bästa bilden av en plats, menar han, är ”en lokalitet i egenskap av fysisk inramning till social verksamhet på en geografisk ort”.²³ I förmoderna samhällen sammanföll plats och rum till större del, då fysisk närvaro och lokaliserade verksamheter bestämde det sociala rummets dimensioner. I dag, till följd av globalisering, blir lokaliteterna formade av socialt inflytande långt borta, på avstånd från varje relation där integrering sker ansikte

¹⁹ Zukin 1995, 1.

²⁰ Zukin 1995, 1.

²¹ Zukin 1995, 17.

²² Löfgren 1997, 49.

²³ Giddens 1996, 27.

mot ansikte.²⁴ Det här gör att platsen i sig får en mindre betydelse, den bygger inte längre enbart på vad som kan ses på plats och dess synliga form döljer de distanserade relationer som bestämmer dess art. Globaliseringen kan enligt Giddens ses som en intensifiering av världsomspännande sociala relationer som förbinder flera lokaliteter med varandra, så att lokala tilldragelser formas av händelser långt borta och vice versa.²⁵

Enligt antropologen och geografen David Harvey har uppfattningen om platsen förändrats från att under modernismen vara något som utformas enligt sociala ändamål, till att med postmodernismen ha blivit självständigt och autonomt som utformas enligt estetiska mål och principer. Dessa mål har inte längre nödvändigtvis något att göra med samhällslik funktion, mer än möjligen förverkligandet av tidlös skönhet som ett mål i sig.²⁶ Enligt honom strävar europeiska postmodernister till aktiv restaurering och återskapande som återspeglar vad han beskriver som traditionella urbana värderingar. Det här kan innebära antingen restaurering av den äldre stadsstrukturen eller skapandet av nya ytor som uttrycker något traditionellt men med de möjligheter som ny teknologi och moderna material medför.²⁷ Resultatet blir en konstruerad vision av historisk kontinuitet och kollektivt minne, där olika slags referenser till tidigare stilar blandas och verkligheten verkar formas för att efterapa mediebilder²⁸. En ökad tävlan mellan platser borde leda till produktionen av mera brokiga, mångsidiga platser bland den ökande homogenitet som internationellt utbyte fört med sig. Istället leder, menar Harvey, konkurrensen till att man producerar upprepade enformighet genom att använda sig av samma bekanta mönster, och på så sätt från stad till stad utforma platser nästintill identiska varandra till sin atmosfär²⁹. Följderna kan ofta ta sig nästan lika monotona former i stadsrummet som den modernism man vill ersätta³⁰.

²⁴ Giddens 1996, 27.

²⁵ Giddens 1996, 66.

²⁶ Harvey 1990, 66.

²⁷ Harvey 1990, 68.

²⁸ Harvey 1990, 83-85.

²⁹ Harvey 1990, 295.

³⁰ Harvey 1990, 78.

Etnologen Orvar Löfgren förhåller sig kritisk till den tidigare nämnda distinktionen mellan "place and space" eller, som han skriver, mellan platstagande och ytor. Risker med ett sådant synsätt är enligt honom att ett alltför förenklat, nostalgiserande synsätt enligt vilket det "förr fanns riktiga platser, nu bara ytor".³¹ Det finns, enligt Löfgren, en tendens att begreppet yta blir till ytlighet, en metafor för nutidsmänniskans rastlöshet och rotlöshet som vi bör förhålla oss kritiskt till³². En mer fruktbar utgångspunkt är, enligt honom, att se hur polariteterna mellan platser och icke-platser ständigt kan laddas om så att platsen kan förvandlas till en icke-plats och en och samma yta kan ha motsägelsefulla och mångtydiga drag³³. Även de mest ointressanta ytorna har en historia.

3.3 Kulturarvsprocesser

Något som relaterar till den postindustriella stadens utveckling är kulturarvstänkandet. Kulturarvsprocessen tar jag speciellt upp då jag i kapitel 9 skriver om minnet och historiebrik, och här stöder jag mig på antropologen Regina Bendix och historikern David Lowenthal. Kulturarvsindustrin med tillhörande kulturarvsturism blev en viktig faktor, såväl ekonomiskt som kulturellt, på 1970-talet då allmänhetens intresse för historia och kulturarv ökade. Det var också då som man började inse den turistiska potentialen i våra gamla trähusstäder och -stadsdelar. Antropologen Regina Bendix menar att det finns en medveten tanke bakom kulturarvsprocessen, och att denna ofta förgyller objektet och får det att framstå på ett visst sätt. Då ett objekt kopplas till kulturarv, modifieras det för att kunna uppfylla nya behov i nutiden. Det här kan innebära att vissa egenskaper framhävs medan andra tonas ner, eller att vissa objekt väljs ut, vilket samtidigt utesluter oönskade objekt ur kulturarvet. Då vissa delar av verkligheten döljs för att istället framhäva andra, kan kulturarvet enligt henne avnjutas utan att behöva brottas med störande faktorer som maktrelationer: Genom kulturarvstämpeln skapas en mindre komplex helhet, utan de specifika politiska eller

³¹ Löfgren 1997, 49.

³² Löfgren 1997, 49.

³³ Löfgren 1997, 49.

sociala erfarenheter som djupare granskning skulle kunna avslöja.³⁴ En stad eller region kan till exempel sträva till att skapa en positiv historisk image, med fokus på en viss historisk period, för att samtidigt dölja en mindre smickrande period i närhistorien.³⁵

David Lowenthal anser att kulturarvet är något som finns överallt, och att allt som går att passa in under begreppet kulturarv har blivit allt viktigare, och samtidigt mer universellt. Kulturarvet har också blivit ett verktyg för att föra fram ett objekt eller en plats i turistiska syften.³⁶ Lowenthal påpekar också att strävan efter global popularitet homogeniserat kulturarvet, det vill säga att de lokala dragen man vill framhäva framställs på liknande sätt överallt. Media och globala nätverk har gjort de lokala arven än mera likformade, då intressegrupperna bakom dem alla lockas att följa samma trender.³⁷ För att hållas livskraftigt behöver det förflutna konstant omskapas. Det räcker inte att bevara arvet utan det måste vårdas och omformas. Samtidigt anpassas det till dagens behov³⁸.

Enligt Lowenthal är det behovet av historia som kulturarvet bygger på, och behovet av historia är som störst i tider av motgång. En svår förlust eller oro för en skrämmande framtid kan behovet att vända sig till det förflutna och särskilt till upplevelsen av något som ”arv” eller, som han själv formulerar det: ”As hopes of progress fades, heritage consoles us with tradition”.³⁹ Det här kan enligt honom ses som en följd av globaliseringens effekter. Kulturarvet får näring av teknofobi och ett idealiserat förflutet får ersätta en urholkad framtidstro då allt flera drömmer sig tillbaka till en enklare dåtid vars dygder förstoras och synder ignoreras⁴⁰. Både historien och kulturarvet omformar det förflutna i nutida dräkt, men om historien gör så för att göra

³⁴ Bendix 2000, 38.

³⁵ Bendix 2000, 39.

³⁶ Lowenthal 1998, 14.

³⁷ Lowenthal 1998, 5.

³⁸ Lowenthal 1998, 171.

³⁹ Lowenthal 1998, xiii.

⁴⁰ Lowenthal 1998, 10.

det mer förståeligt så är kulturarvets syfte, enligt Lowenthal, att göra det mer behagligt.⁴¹

4 Material, metod och källkritik

En viktig del av materialet för min pro gradu-avhandling utgörs av de intervjuer som gjordes med Kasköbor under det etnologiska fältarbetet på orten 2010. Frågeschemat vi använde oss av behandlade boende, platser och livsföring i Kaskö ur flera synvinklar. Intervjuerna som jag haft tillgång till har därmed inte gjorts med min egen avhandling i syfte, utan rör ett betydligt bredare ämnesområde än vad som kommer att avhandlas här. Informanterna valdes, med undantag för offentliga personer, inte utgående från kategorier som yrke eller ålder, men jag har iakttagit åldersstrukturen och kunnat konstatera att personer i övre medelåldern och pensionärer representeras i betydligt högre grad än andra åldersgrupper. Bland intervjuerna med privatpersoner har jag istället valt ut de 11 som bäst innehöll sådana intervjufrågor som jag funnit användbara i sammanhanget, som rört t.ex. betydelsefulla platser, att leva i staden eller besökare och turism. Förutom dessa har jag även använt de tre intervjuer som gjordes med offentliga personer. De här informanterna förekommer med den yrkesroll de intervjuats i, medan de intervjuade privatpersonerna benämns enligt ockupation och ålder. Genom närläsning av intervjumaterialet ville jag närma mig både de offentliga personernas strategiska bilder av staden och stadsbornas personliga upplevelser av den.

Stadsborna som intervjuats var följande: *Pensionären* (L1895) var en 63-årig kvinna född och bosatt i Kaskö, tidigare Metsä-Botnia-anställd. *Provisorn* (L1896) var en 45-årig kvinna, född och bosatt i Kaskö men jobbar på apotek i Närpes. *Klassläraren* (L1897) var en 37-årig kvinna, född och bosatt i Kaskö, vid intervjutillfället moderskapsledig. *Primärskötaren* (L1899) var en 61-årig kvinna hemma från Närpes, bor i Kaskö men arbetar i Närpes. *Livsmedelsföretagaren* (L1901) var en 57-årig man, bosatt och verksam i Kaskö. *Turismtjänstemannen* (L1902) var en 37-årig kvinna, bosatt i Kaskö men jobbar i Vasa. *Hemvårdaren* (L1904) var en kvinna, hemma från

⁴¹ Lowenthal 1998, 149.

södra Finland, bosatt och verksam i Kaskö. *Säljaren* (L1907) var en 30-årig kvinna, född och bosatt i Kaskö, jobbar i Närpes. *Försäljningschefen* (L1913) var en 61-årig man, född och bosatt i Kaskö, jobbar i Närpes. *Restaurangföretagaren* (L1915) var en 62-årig man hemma från södra Finland men bosatt och verksam i Kaskö. *Laboranten* (L1919) var en inflyttad, pensionerad kvinna, som lockades till Kaskö av sitt båtintresse.

De offentliga personerna var *Stadsdirektören* (L1905) som vid intervjutillfället var stadsdirektör i Kaskö. *Museiamanuensen* (L1906) var vid intervjutillfället ordförande för Kaskö hembygds- och museiförening r.f. samt amanuens för Kaskö hembygdsmuseum. *Stadssekreteraren* var vid intervjutillfället förutom stadssekreterare i Kaskö även ordförande för Kaskö turism r.f.

Intervjumaterialet som jag använt mig av samlades inte in i syfte att användas uttryckligen i denna avhandling, och en del av intervjuerna har gjorts av andra personer som deltog i samma fältarbete. Att jag själv inte deltog i dessa intervjuer kan ur källkritisk synvinkel ses som en nackdel. Intervjuerna har ändå gjorts med samma frågeschema jag själv använde och innehåller svar på de frågor jag tar upp och de är därför av värde för min analys. Ibland kunde jag under arbetets gång önska att vissa teman fördjupats, men valde ändå att inte samla in ytterligare material då det jag hade till förfogande var såpass omfattande.

För avhandlingen har jag även analyserat de bilder av staden som ges såväl i text som i bild i två broschyrer om Kaskö, samt hur staden framställs på stadens hemsidor. Både kataloger och hemsidor analyserades även för min kandidatavhandling, men eftersom de förnyats sedan dess ser jag orsak att ta upp dem igen i pro gradu-avhandlingen. Jag är medveten om sociala medias betydelse för synlighet idag, men har av utrymmesskäl valt att inte uppmärksamma stadens eventuella bilder på Facebook eller Instagram i min analys.

5 Staden Kaskö

Staden Kaskö grundades 1785 genom kungligt påbud. Tanken hade varit att grunda en stapelstad, och Kaskö var tänkt att komplettera det hierarkiska ekonomiska systemet bland Österbottens handelsstäder med småstäder mellan de större städerna runt Bottniska viken.⁴² Sjöfarten och hamnen har från första början spelat en viktig roll för den lilla kuststaden. Kaskös trumf för att bli stapelstad var en god och känd naturlig hamn. Stadens grundande inföll dock precis när det merkantilistiska systemet överlevt sig själv, i och med att stapeltvånget vid Bottniska viken upphävdes 1765. Staden grundades ändå, eftersom kronan redan hade bestämt så och handelsmän som Peter Johan Bladh, som utgått från att Kaskö skulle bli en viktig handelsstad, hade startat sjöfarts- och handelsverksamhet därifrån.⁴³ Peter Johan Bladh är den person som uppfattas som stadens grundare, och ett av honom uppfört handelshus, känt som Bladhskas gården, hör till staden symboliskt viktigaste byggnader och fungerar i dag som kulturhus. Bladh, som bland annat innehade ett skeppsbyggeri och idkade grosshandel var 1786 en av endast tre handelsmän i staden.⁴⁴

Kännetecknande för Kaskö är den idylliska stadskärnan med sina raka gator, välskötta gamla trähus och trädgårdar. Inför stadens grundande uppgjorde överintendenten Carl Johan Cronstedt en stadsplan som fastställdes 1785. Stadsplanen var klassicistisk, enligt det nya stadsplaneidealet, med en symmetrisk rutplan omfattande 77 kvarter med sammanlagt 548 tomter.⁴⁵ (Bild 2) Denna stadsplan, med både torg och parker utmärkta, har bevarats även i senare godkända stadsplaner. Eftersom Kaskö var tänkt att bli en stapelstad, kom även stadsplanen att symbolisera en sådan ställning. Med sina strand- och parkgator samt torgkonstruktioner kan Kaskös stadsplan med skäl anses vara en god representant för klassicismen i vårt land.⁴⁶ Hela den stadsplanerade delen av Kaskö stad är belägen på ön Kaskös norra sida. Alla tomter bebyggdes ändå inte på

⁴² Räsänen 1985, 373.

⁴³ Räsänen 1985, 60.

⁴⁴ Jungar 1983, 11.

⁴⁵ Räsänen 1985, 26.

⁴⁶ Räsänen 1985, 26.

lång tid, utan byggnadsverksamheten koncentrerades till en början till den nuvarande Rådhusgatan, då kallad Köpmansgatan. Fisk- och strandbodarna placerades inom planområdets norra och södra delar på ett sådant sätt att stadens fasad var öppen mot havet.⁴⁷ Fiske och handel var de dominerande näringarna under 1800-talet. Småbåtshamnar finns belägna på stadens östra och västra stränder, den forna fiskehamnen vid stranden av Kaskö sund på norra sidan om stadsplaneområdet, och den nuvarande fiskehamnen på öns sydspets.

Vid ingången till 1900-talet hade Kaskö vuxit så att staden bestod av två bebyggda gator (Rådhusgatan och Alexandersgatan) och en strandväg, samt spridd bebyggelse utanför dessa områden men innanför stadsplanen.⁴⁸ Stadens befolkning hade närmast sig 1000. Under hela 1900-talet hade den norra delen av staden, *Norrstan*, en klar majoritet av fiskar- och arbetarbefolkning, medan tjänstemän och handlare främst bodde längs stadens huvudgatas, det vill säga Rådhusgatans, södra del. På 1900-talet tillkom bl.a. järnväg, utbyggnad av hamnen, brädgårdar för utskeppning av trävaror, sporadisk sågverksamhet, mekaniska verkstäder, fisksalterier och en utvecklad servicesektor. Till följd av denna utveckling innebar 1900-talet en gradvis inflyttning av finskspråkig befolkning till den tidigare helt svenskspråkiga staden då hamnens, sågens och brädgårdarnas arbetare kom utifrån, många från de omgivande finskspråkiga socknarna.⁴⁹ Industrialiseringen av Kaskö hade inletts mycket blygsamt i början av 1900-talet, och fisket behöll sin betydelse som näringsgren för en relativt stor del av befolkningen.⁵⁰ Arbetstillfällena i staden utgjordes denna tid främst av sågarbete, hamn- och stuveriarbete, brädgårdsarbete, verkstadsarbete och sporadiska arbeten inom handelsrörelser och stadens arbete. I synnerhet hamnarbetet och i viss mån också brädgårdsarbetet utfördes ofta säsongsmässigt.⁵¹ Under 1930-talets depression var tiderna ändå svåra, såsom överallt i landet, och staden fick flera gånger bevilja medel för nödhjälpsarbete.⁵² Kaskö har ändå fått uppleva en kraftig utflyttning,

⁴⁷ Räsänen 1985, 27.

⁴⁸ Åström 1985, 93.

⁴⁹ Räsänen 1985, 70.

⁵⁰ Åström 1985, 273.

⁵¹ Åström 1985, 194.

⁵² Åström 1985, 194-195.

under 1930-talet speciellt av svenskspråkiga, som emigrerade till Sverige. Också under 1950–60-talet var utflyttningen stor, då hela årskullar emigrerade till Sverige.⁵³ Helge Finell, stadsdirektör i Kaskö 1950-70-talet beskriver i en självbiografi Kaskö på 1950-talet:

De genomgångna krigs- och krisåren hade satt sina spår och inte gett möjligheter att underhålla husbeståndet som nästan i sin helhet bestod av egnahemsgårdar. Kommunalteknik saknades helt. Kommunalt vatten- och avloppsnät fanns inte. Gatorna var förstås enbart grusgator i dåligt skick...⁵⁴

Under en lång tid försökte man locka industri till staden, även med en förhoppning om att som följd kunna locka tillbaka emigranter. Situationen förändrades drastiskt när Metsä-Botnias stora, moderna och dominerande industrianläggning uppfördes i staden i mitten av 1970-talet. Med den nya industrianläggningen ökade folkmängden snabbt med närmare en fjärdedel. Etableringen av cellulosaindustrin i Kaskö ledde inte till återflytt men ökade ytterligare andelen finskspråkiga invånare, då helt nya invånare kom till Kaskö i jakt på arbete. Idag är omkring 70 procent av befolkningen finskspråkig och 30 procent svenskspråkig.⁵⁵ Etableringen av Metsä-Botnia påverkade även stadsbilden på andra sätt: Eftersom bostäder behövdes – bostadshusen bestod 1980 ännu till övervägande del av småhus med ett eller två rum – anlades ett nytt bostadsområde, *Cneiffska brinken*, på den östra eller från stadskärnan sett bortre sidan om järnvägen.⁵⁶ Metsä-Botnia innebar även förbättrade kommunikationer, såsom ny stamväg till Kauhajoki, anlagd med tanke på fabriken behov. Försök med färjeförbindelse till Sverige gjordes under 1980-talet och ett nytt hotell kunde uppföras i stadskärnan.⁵⁷

När storindustrin sent omsider kom till Kaskö höll Finland redan på att träda in i det postindustriella skede som bl.a. kännetecknas av att arbetskraften upphör att öka inom

⁵³ Åström 1985, 206.

⁵⁴ Finell 1997, 9.

⁵⁵ Kaskö stads hemsidor www.kaskinen.fi, (26.04.2019).

⁵⁶ Antikainen 1985, 296.

⁵⁷ Antikainen 1985, 296-297.

industrin, att servicenäringarna istället byggs ut så att de blir en större sysselsättande aktör än industrin, av att tjänstemannasektorn växer och urbaniseringsprocessen saktar av.⁵⁸ 2009 nedlades cellulosaindustrin med förhållandevis svår arbetslöshet som följd. En stor del av stadens invånare förlorade sin anställning, med kännbar inverkan på stadens andra näringar.

6 Trähusstaden

I Finland ses trähusarkitekturen gärna som något ursprungligt, och trähus som som idylliska boendemiljöer och en del av vårt kulturarv. Hur mycket städerna väljer att främja förnyelse och hurdana följer förnyelseprocessen haft varierar i hög grad mellan olika städer. Bevarandet av gamla trähusområden anses ha börjat som en motreaktion mot efterkrigstidens stadsutveckling, som hade präglats av rationalistiskt tänkande, modernisering och den tidens arkitekters ofta utopiska visioner. Under efterkrigstiden var inflyttningen till städerna stor och det behövdes därför stora mängder nya, förmånliga bostäder åt den växande arbetarklassen.⁵⁹ Det här gjorde det både förnuftigt och möjligt att förvandla de 1800-talspräglade trästäderna till moderna storstäder och med USA som förebild blev höghusmiljön det nya urbana idealet. Höghusmiljöerna skulle lösa bostadsbristen och efterkrigstidens byggnadsverksamhet skedde enligt principen största möjliga nytta till lägsta möjliga pris.⁶⁰ Gamla trähusområden i och nära stadskärnan uppfattades som omoderna och förslummade, och de ofta förfallna husen sågs som hinder för den moderna stadens utveckling. Enligt det nya planeringsidealet skulle det skapas öppna, enhetliga stadsmiljöer istället för de ohälsosamma och trångt byggda stadskvarter som präglat uppbyggnaden av stadsmiljöer under 1800-talet.⁶¹ Mycket revs men en del gamla stadsdelar har kommit att bevaras också av ursprungligen ekonomiska skäl – man hade helt enkelt inte råd att riva ner och bygga nytt. Det här ledde först till förslumning av områdena, men i längden

⁵⁸ Räsänen 1985, 373-374.

⁵⁹ Lillbroända-Annala 2010, 62.

⁶⁰ Sjöberg-Pietarinen 2004, 98-99.

⁶¹ Lillbroända-Annala 2010, 64.

också till att de bevarats för eftervärlden. Resultatet blev en kombination av ny och gammal bebyggelse och en mer splittrad och osammanhängande stadsbild.⁶²

På 1960- och 70-talet började de gamla trähusen igen uppskattas, främst i de större städerna och den urbana medelklassen flyttade in i områden som tidigare bebotts av främst arbetarbefolkning vilket med tiden tenderade att höja områdenas status. Bevarande av gammalt innefattade sanering, vilket till en början i praktiken innebar att man anpassade äldre bostäder till dagens behov och försåg dem med den tidens moderniteter. Ibland kunde det här praktiskt taget betyda att enbart husets fasad bevarades medan man också kunde göra riktigt drastiska förändringar i interiören. Moderniseringen kunde utsätta gamla byggnader för ibland mindre passande nya material och byggnadstekniker som inte fungerade tillsammans med det gamla.

Under denna tid började en förändrad inställning växa fram även bland myndigheter, och denna tid var något av en brytningspunkt vilket innebar ett ökat intresse för bevarande av gamla byggnader – och hela stadsdelar. Skyddsplaner gjordes för flera gamla trähusområden i Finland och 1972 grundades UNESCOs berömda världsarvslista. UNESCO (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) stävar till att uppmuntra skyddande och bevarande av kultur- och naturarv som kan anses vara av enastående värde för mänskligheten. Rörande bevarande av grupper av byggnader lyder deras definition: ”groups of separate or connected buildings which, because of their architecture, their homogeneity or their place in the landscape, are of outstanding universal value from the point of view of history, art or science.”⁶³ I Finland har bland andra Sveaborg och gamla Raumos trähusmiljö erhållit officiell kulturarvsstatus enligt UNESCO, båda år 1991⁶⁴. Man kan även tala om ett turistiskt uppvaknande under den här tiden då allt flera insåg ”exotiken” och därmed den turistiska potentialen i trähusarkitekturen och -miljöerna.

⁶² Lillbroända-Annala 2010, 64.

⁶³ UNESCOs hemsidor: <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/> (26.04.2019)

⁶⁴ Sveaborgs hemsidor: <https://www.suomenlinna.fi/sv/varldsarvet/> (26.04.2019)

Strävanden att bevara det gamla har med tiden spritt sig från att främst vara inriktad på enskilda historiska objekt till att omfatta hela miljöer.⁶⁵

Intresset för gamla trähusmiljöer har medfört att nya krav ställs på trästadsdelarna som boendemiljöer, men också som ekonomiska resurser. Trähusmiljöerna har börjat uppfattas som kulturarv, både lokalt och nationellt. Som följd av denna utveckling har urbana trähusområden uppvärderats både som boendemiljöer och som arenor för kommersiellt liv. Efterfrågan på hus i sådana områden har höjt bostadspriserna, och den höjda prisnivån har i sin tur fört med sig en höjd status för området.⁶⁶ Fysiskt sett har trähusmiljöerna påverkats genom å ena sidan bevarande, å andra sidan modernisering av byggnadsskicket. Med stadsomvandlingen har kvartersbutikerna försvunnit ur dessa områden och ersatts av annan slags affärsverksamhet som i allt högre grad riktar sig till turister. De satsningar man gjort för att bevara trästaden har höjt städernas representativa framtoning. Den historiska trästadens roll som kulturarvsmiljö har stärkts, men det är ändå först på senare år som trästaden vunnit offentlig uppskattning och framhållits som en del av vårt kulturarv.

Under moderniseringen fanns det en motvilja att bevara det gamla och slitna, medan det idag finns en motvilja att bevara den byggnadskultur som skapades under moderniseringen. Det ansågs inte under moderniseringen ekonomiskt lönsamt att investera i gamla trähus medan man idag vågar satsa både tid och pengar på dem. Bevarandet avspeglar de rådande värderingarna i samhället, varje tid framkallar sina egna ”produkter” som eftervärlden sedan antingen uppskattar eller inte.⁶⁷ Speciellt för Kaskö är att stadens historiska trähusområde utgörs av själva stadskärnan i sig, så att centrum är ett med stadens historiska kärna. Här bidrog uppförandet av helt ny stadsdel bortom järnvägen möjligen till att den gamla trästaden i centrum kunde bevaras. Den nya byggnationen uppfördes vid Cneiffbrinken i sten och cement och kallades följdriktigt i folkmun ”Kivikylä”.

⁶⁵ Lillbroända-Annala 2010, 11.

⁶⁶ Lillbroända-Annala 2005, 18.

⁶⁷ Lillbroända-Annala 2005, 29.

Ett avgörande steg mot bevarande av trähusbebyggelsen togs då en skyddsplan för Kaskö stad utfärdades 1981. Planen byggde främst på tanken om att kunna uppfylla de krav på nybyggnation som en förväntad befolkningsökning ställde, eftersom staden vid den tiden som planen uppgjordes förväntades expandera kraftigt. Det viktigaste målet i planen var att bevara en enhetlighet i stadslandskapet, snarare än att bevara enskilda äldre byggnader. För byggnader mot gatan rekommenderades upprustning medan nybyggda hus skulle anpassas till omgivningen genom begränsning av faktorer som storlek, material, placering och takvinkel. Skyddsplanen har senare kritiserats för att inte vara en skyddsplan i ordets sanna bemärkelse, då ingen större vikt fästes vid bevarandet av det redan befintliga gamla husbeståndet.⁶⁸ Senare uppgjordes en byggnadsguide för att komplettera planen. Gällande gamla byggnader betonar guiden betydelsen av korrekt bruk och skötsel av huset, med tanken att det optimala skulle vara att på så sätt helt kunna undvika restaurering. Guiden uppfattar mimikry som en lyckad form av tillbyggnad, de vill säga motsätter sig inte tillbyggnad så länge som den inte kan utläsas i byggnadens exteriör.⁶⁹

7 Förväntan

Som tidigare nämnt, är det enligt Urry och Crawshaw ändå den visuella bilden av platsen som ger form och mening åt förväntan, upplevelsen och minnet av resan.⁷⁰ I avhandlingen räknar jag också med den bild som skapas när platsen beskrivs i ord i reklamtexter. På många håll har städer som tidigare livnärt sig huvudsakligen på industri, som Stevenson påpekar, börjat konkurrera på ny bas byggd på image och rekreation. Att lyckas vända nedgången ligger både i lokala beslutsfattares och i företagets intressen. Centralt i detta slag av utvecklingsstrategier är en omarbetning av den image som staden ger utåt⁷¹.

⁶⁸ Riipinen [årtal] 90-93.

⁶⁹ Riipinen [årtal] 94.

⁷⁰ Crawshaw & Urry 2000, 179.

⁷¹ Stevenson 2003, 98.

Detta kapitel går in på vad man från stadens håll ser för möjligheter i Kaskö och vad man hoppas på i form av stadsutveckling. Jag går också in på hurdana strategier man använder sig av för att skapa förväntningar hos besökare. Hur väcks förväntningar på Kaskö som besöksmål, och som boningsort, och hurdana förväntningar vill man ge?

7.1 Stadens förväntningar och aktörer

Under en intervju i stadshuset berättade Kaskös dåvarande stadsdirektör om situationen i Kaskö i dag och om sina förhoppningar för framtiden. Hon uttryckte en klar önskan om att staden skulle locka flera besökare, men även nya invånare. När hon beskriver staden betonar hon särskilt termer som öppenhet och kontakt:

Jag hoppas att man vill besöka Kaskö och att vi vill gärna ta emot besökare, turister på det sättet. Välkomnar alla som bara vill komma hit.[...] Så att vi vill nog ge en bild av ett öppet samhälle och ska vi säga, vi vill nog som gärna ha kontakt med andra och vi har ju ganska mycket samarbete till exempel då det är tvåspråkig ort så samarbetar vi ju åt många olika håll [...] och vi hade ju ett sånt här EU-projekt så att vi har fått ganska många nordiska länder som kontakter under årens lopp, så att vi håller de här kontakterna levande och hoppas på möjlighet att få igång en regelbunden sjötrafik också västerut. Så att på det sättet tycker jag nog att vi vill vara ett öppet samhälle.⁷²

Från stadens håll är man medveten om behovet av inflyttning och stadsdirektören vill tro på en framtid med ökade kontakter utåt. Också investerare och företag behöver lockas, då orten behöver nya arbetsgivare för att kunna hoppas på inflyttning. I det här sammanhanget används argument om öppenhet och kontakter. När nya invånare kommer på tal mera specifikt beskrivs istället den lilla stadens trivsamt och trygghet:

...Jag hoppas att vi får besökare hit och att vi får nya invånare för att Kaskö är en trivsamt och idyllisk ö-stad och det är tryggt på något sätt om man tänker på barnens synvinkel så är det ju en ganska trygg miljö att bo i och ganska nära till

⁷² Stadsdirektören KIVÅ L1905.

allting, mat och både dagis, skolan, som den här grundservicen för yngre barn så är det ju ganska nära till och det är ganska trivsamt och trygg miljö att växa upp i.⁷³

En sådan beskrivning av staden och vad den har att erbjuda riktar sig tydligt till en tänkt barnfamilj, en trygg uppväxt med småstadens korta avstånd. Det är naturligt att önska sig unga vuxna och barnfamiljer bland eventuella inflyttare med tanke på stadens åldersstruktur och för att kunna upprätthålla service som skolor och daghem. Bilden utåt riktar sig ändå inte enbart till möjliga framtida Kasköbor utan som i många andra städer har man också i Kaskö lockats att satsa på turism. Fokus på konsumtion och underhållning hör, som Stevenson påpekat, ihop med den omformulering som städer tvingas göra till följd av t.ex. globalisering och deindustrialisering, som platser för konsumtion snarare än produktion⁷⁴.

Vem är det som skapar och präglar bilder av Kaskö och vad gör man för att öka Kaskös synlighet bland andra städer? En viktig aktör då det gäller forandet av stadens image är föreningen *Kaskö turism r.f.* Föreningen grundades 2001 för att utveckla turismen och samarbetet mellan olika aktörer, såsom företagare och föreningar på orten. Föreningsformen medför möjlighet att söka ekonomiskt understöd för olika projekt. Kaskö Turisms viktigaste samarbetspartner är Kaskö stad, som varje år tilldelar föreningen verksamhetsunderstöd. Då Kaskös stadsdirektör tillfrågas om staden som turistort nämner hon genast Kaskö turism:

Det tycker jag absolut att Kaskö är en turistort, vi har ju en camping och så har vi gästhamn och så har vi ju vissa evenemang. Och det där, vi har ju den här föreningen Kaskö turism som jobbar med då att utveckla den här turismen och de har skrivit på ett samarbetsavtal varje år med Kaskö stad. Dom får en viss summa pengar för att anordna evenemang och hålla på med turistinformation.

⁷³ Stadsdirektören, KIVÅ L1905.

⁷⁴ Stevenson 2003, 98.

Så att[...] nog skulle jag säga att vi satsar nog, om man tänker på den här stadens storlek så satsar vi nog ganska medvetet på turismen.⁷⁵

Till samarbetet med staden hör att föreningen och staden sinsemellan gör ett årligt samarbetsavtal, i vilket man bestämmer om föreningens verksamhet och verksamhetsunderstödet storlek. Enligt stadssekreteraren, vid intervjutillfället även ordförande för Kaskö Turism, förekommer det även samarbete med Hembygds- och museiföreningen, till exempel inom marknadsföring. Andra samarbetspartners finns bland lokala företag inom turismbranschen och bland föreningar som Kaskö företagare r.f, Kaskö seglarsällskap, konstföreningen Marina och Kaskisten Eläkkeensaajat.⁷⁶ Enligt museiamanuensen började evenemangen öka i Kaskö i början av 2000-talet. Kaskö strömmingsmarknad hölls för första gången 2002.⁷⁷

Kaskö Turism erbjuder sommartid turistinformation i samarbete med staden och information i samband med olika evenemang, samt deltar i turismmässor och annonserar i tidningar. Till evenemang som föreningen varit med om att utveckla hör förutom strömmingsmarknaden även t.ex. Sjöbobacksdagarna och Kaskö musiksommar. De har även deltagit i utvecklingen av Sälgrunds lotsstation.⁷⁸ Stadssekreteraren uppfattar inte Kaskö som någon verklig turistort, förutsättningarna finns men tyvärr saknas resurser till behövlig utveckling. Hon bekräftar att den nuvarande turismen är sommarcentrerad.⁷⁹

Föreningens roll är alltså närmast att fungera som ett slags turisminriktad samordnare på orten och skapa kontakter mellan olika aktörer bl.a. inom stadsförvaltningen och företagsvärlden. Samtidigt ska en lockande bild av Kaskö präglas och säljas utanför staden för att locka besökare och eventuellt nya invånare och företag.

⁷⁵ Stadsdirektören, KIVÅ L1905.

⁷⁶ Stadssekreteraren, ordförande i Kaskö turism, 2011.

⁷⁷ Museiamanuensen, KIVÅ L1906.

⁷⁸ Stadssekreteraren, 2011.

⁷⁹ Stadssekreteraren, 2011.

Stadssekreteraren beskriver i ganska allmänna ordalag en trivsam småstad, och betonar stadens lugn och ro. På frågan vilken bild de (Kaskö Turism) vill ge av Kaskö, åt ortsbor och andra, nämnde Stadssekreteraren lugn och trivsel men också evenemang: ”Kaskö har mycket att erbjuda dem som söker lugn och ro, vi har vänlig, människonära service, hit är lätt att komma och trivas, att vara som hemma. Vi har bra evenemang för olika målgrupper.”⁸⁰

Hon uppfattar ändå inte Kaskö som någon verklig turistort, utan menar att förutsättningarna visserligen finns men resurser tyvärr saknas till den önskade utvecklingen. Hon bekräftar att den nuvarande turismen är sommarcentrerad.⁸¹

Vilka är det som besöker Kaskö och vad är det som lockar turister till staden? Stadssekreteraren påpekar att en betydande grupp bland besökarna är sådana som besöker släktingar i Kaskö och som flyttat bort från området till exempel till Sverige.⁸² Enligt henne är största delen av besökarna trots allt finländare inifrån landet som vill uppleva kusten och havet. Hon lyfter fram de populära fyrdagarna vid Sälgrunds lotsstation som ett uttryck för det här intresset. Mest besökare drar de större evenemangen, såsom vårmarknaden, strömmingsmarknaden och de traditionella Sjöbobjordagarna. Dessa evenemang kan enligt henne dra tusentals besökare till staden inom ett par dagar. Även kulturevenemang som Kaskö Musiksommar drar utövare från vida omkring i landet. Utländska gäster kommer med båt till gästhamnen eller bil till campingområdet och andra övernattningsställen. Också en viss mängd cykelturister kommer, bland dessa finns förutom skandinaver också centraleuropéer och ibland någon era långväga resenär.⁸³ Olika tjänster för turister finns, men de borde enligt henne marknadsföras mera aktivt:

⁸⁰ Stadssekreteraren, 2011. Skribentens översättning från finska: ”*Kaskisilla on paljon tarjottavaa rauhaa kaipaavalle ihmisille, meillä on ystävällinen ihmisläheinen palvelu, tänne on helppo tulla ja viihtyä, olla kuin kotonaan. Meillä on hyviä tapahtumia eri koderyhmille.*”

⁸¹ Stadssekreteraren, 2011.

⁸² Stadssekreteraren, 2011. Skribentens översättning: ”*Merkittävä ryhmä on varmasti edelleen sukulsidvierailut, alueelta poismuuttaneet, joko esim. Ruotsiin, Saksaan tai tietenkin muualle Suomessa muuttaneet.*”

⁸³ Stadssekreteraren, 2011.

*Vad lockar turister till Kaskö? Vad vill ni [i Kaskö turism]locka turister med? Evenemang, havet, turisttjänster (till exempel båtutfärder, rökbastu), kustens exotik. Just dessa saker borde också marknadsföras mera.*⁸⁴

Enligt stadsdirektören besöks Kaskö av finska segelbåtsentusiaster men också av rikssvenskar och tyskar. Kaskö har ibland varit etapphamn i seglingstävlingar, vilket sådana år ökat antalet besökare. Hon nämner även trähusstaden:

...Det är nog sådana också som vill se den här trähusstaden, som vill gå och vandra på de här gatorna och uppleva det här [...] också unika i Kaskö. [...] Det är mera så här småskaligt. Inte har vi några stora Wasalandior och sånt utan det är nog såna som vill uppleva naturen och trähusstaden som kommer hit skulle jag säga, och [...] vill ut till havet.⁸⁵

Museiamanuensen, som vid intervjutillfället var ordförande för Kaskö hembygds- och museiförening, nämner särskilt med Kaskörötter då hon tillfrågas om vem det är som besöker Kaskö, alltså personer som lämnat staden men återvänder för kortare perioder under t.ex. semestersäsongen:

De här emigranterna kommer hem, både från USA och från Sverige kommer de. Det är ju mycket av de här Kasköborna som flyttat till Sverige[...] Somliga har sina gårdar i behåll och somliga har sålt dem men de kan övernatta till exempel på Björnträ [hostel] eller på hotellet eller på camping.⁸⁶

Museiamanuensen tror att närheten till havet är vad som främst lockar besökare till Kaskö, främst från inlandet, men hon nämner också stadskärnan med sin trähusbebyggelse:

⁸⁴ Stadssekreteraren, 2011. Skribentens översättning från finska: ”*Tapahtumat, meri, matkailupalvelut (esim. Veneretket, savusauna), rannikon eksotiikka. Juuri näitä pitäisi markkinoida myös enemmän.*”

⁸⁵ Stadsdirektören KIVÅ L1905.

⁸⁶ Museiamanuensen, KIVÅ L1906.

Det är väl nog det här havet. [...] I alla fall de som kommer inifrån då, de inre delarna av Österbotten. Så är det havet.[...] Sen så är det nog de här trähusen här.[...] Ibland går de med en sådan turistbroschyr i handen, så går de bara gata upp och gata ner.⁸⁷

Stadsdirektören tror också att stadens trähuskärna har potential då det gäller turism.

Sen har vi ju [...] det här gamla trähusstaden här som då också ger möjligheter då det gäller turismen och människor som kommer hit och besöker Kaskö för första gången tycker det är väldigt vackert att komma hit, speciellt på sommaren...⁸⁸

Bland de offentliga personerna, som själva till någon grad är med om att prägla bilden av staden råder det stor enighet om vad som lockar turister till Kaskö. Det är tydligt att man har insett den turistiska potentialen i både havet och trähusstaden. Kaskö har viktiga resurser i naturen och vattnet som kan erbjudas turister, om än i första hand under sommarsäsongen, och erfarenheterna av besökare verkar vara att de kommer inifrån landet för närheten till havet eller i egenskap av utflyttade tidigare Kasköbor som semesterar på orten. Också den pittoreska stadsmiljön och kulturella evenemang lockar.

De personer som här fått representera det offentliga Kaskö hör till dem som har en viss makt att prägla en bild av staden och på den vägen väcka förväntningar hos dem som ännu inte besökt staden. Städens utseende och ”känsla” avspeglar enligt Sharon Zukin beslut om vad – och vem – som ska få synas och inte, om ordning och oordning och om bruket av estetisk makt⁸⁹. Den kulturella makten att skapa en bild av staden har blivit allt viktigare i takt med att folk blivit mer rörliga och mångfaldiga. Den som skapar bilden av staden präglar också en kollektiv identitet⁹⁰. Förutom turisten vill man

⁸⁷ Back, KIVÅ L1906.

⁸⁸ Stadsdirektören KIVÅ L1905.

⁸⁹ Zukin 1995, 7.

⁹⁰ Zukin 1995, 2.

från stadens håll också rikta in sig på potentiella nya invånare och presentera en så positiv bild som möjligt för att uppmuntra en ökad inflyttning till staden. För att ta reda på mera om hur staden marknadsförs även åt nya boende bekantade jag mig stadens hemsidor.

7.2 Kaskö stads hemsidor

Var syns då dessa bilder av staden? Städernas hemsidor har blivit allt viktigare verktyg för att nå ut i kampen om synlighet bland andra städer. På Kaskö stads hemsidor hittar man under ingångsfliken ”aktuellt” bildförsedda informationsrutor om olika evenemang i staden och information riktad till ortsbor. Sidan pryds överst av ett bildspel bestående av fyra Kaskövyer med tillhörande titlar: En bild av trähus i solnedgång omgivna av lummig grönska (”Idyllisk trästad”), ett flygfoto av stadskärnans trähusområde intill vattnet (”Välkommen till Kaskö”), ett flygfoto av den natursköna fyrön Sälgrund (”Sälgrund”) och ytterligare ett flygfoto av det industriområde som upptar största del av öns yta (”Hamnstad Kaskö”).⁹¹

Under fliken *boende och miljö* möts man av följande idylliska beskrivning av den lilla staden, under rubriken *Fullödigt liv i Kaskö. I Kaskö är det gott att leva:*

Om du värdesätter en lugn boendemiljö är Kaskö kanske en lämplig boningsort för dig och din familj. Kaskö är en över 200 år gammal genuin trähusstad, där allt finns nära. Havet som omger staden och den vackra naturen är självklara saker för kasköborna – det ständiga skränet, trafikljus och köer hör till världen utanför. De flesta kasköborna bor mitt i den finländska drömmen: i ett egnahemshus i stadens centrum på högst en kilometers avstånd från havet! [...]Kaskö är en pittoresk hamnstad som i alla tider välkomnat besökare. En öppen atmosfär är kännetecknande för staden, där man är van att ta emot intryck utifrån året om. Kom på besök, stanna upp en stund och fundera på om också du vill bo idylliskt. För dig som vill ha ett lugnt och fridfullt liv är staden ett

⁹¹ Kaskö stads hemsidor: <https://kaskinen.fi/sv> (26.04.2019)

paradis. Vi vill också påstå, att även aktiva människor trivs här. Det finns alltid någonting att göra i vår lilla stad.⁹²

I beskrivningen av Kaskö används termer som skrän, trafikljus och köer i negativ klang, som ett slags beskrivning av en tänkt större stad. Lilla Kaskö presenteras som det positiva alternativet och får framträda som en motvikt till denna fiktiva storstad. I motsats till storstadsjakt framhävs lugn, trygghet och det genuina och pittoreska. En stads egenart, dess lokala identitet, kommer ofta tydligast fram i förhållandet till omvärlden⁹³ och här blir budskapet ett ”vi har vad de inte har” där småstadens stillsamma liv framställs som om det vore unikt för Kaskö. Trähusstaden nämns också, vilket svarar mot trender i städers marknadsföring idag där äldre, historiska områden gärna framhävs. Stadens materiella landskap som, liksom Zukin påpekar, hör till stadens viktigaste visuella representationer⁹⁴. Sådana trähusstadsdelar har på senare tid ofta lockat medelklassens barnfamiljer. Kontrasteringen mot stressen och jäktet i dagens samhälle tillsammans med omnämmandet av en 200 år gammal stadsbyggnation kan härledas till kulturarvstänkande, där ett idylliserat förflutet lyfts fram på ett sätt som ska svara för behov i en fragmenterad nutid, ett sökande efter något tryggt och stabilt.⁹⁵

På ingångssidan till Kaskö stads hemsidor hittas också en länk till Kaskös turismsidor (visitkaskinen.fi). Visit Kaskinen-sidorna har ett liknande utseende som stadens tidigare nämnda hemsidor, med bildförsedda informationrutor, men här verkar målgruppen även vara besökare. Bland evenemangen syns till exempel ett Valborgsevenemang på torget, Kaskö vårmaknad, konsert i Kyrkan och Sjöbobacksdagarna. Sidan pryds överst av en nygjord reklamvideo för staden.

Under rubriken ”Kaskö - en idyllisk östad” beskrivs Kaskö som resmål. Även här beskriver man hur det *ska kännas* att vara i Kaskö:

⁹² Kaskö stads hemsidor: <https://kaskinen.fi/sv/boende-och-miljo/boende/boende> (26.04.2019).

⁹³ Räsänen 1985, 374.

⁹⁴ Zukin 1995, 17.

⁹⁵ Se t.ex. Lowenthal 1998, 6.

Kaskö, Finlands minsta stad, är ett ypperligt semester mål för barnfamiljer och turister som vill komma bort från dagens stress. I den gamla trähusstadens lugna atmosfär i en havsnära miljö kan du glömma all brådska och koppla av! All service finns på promenadavstånd och den trevliga stämningen i staden får dig genast att känna dig som hemma – det är alltid lika roligt att komma till Kaskö! Den välbevarade trästaden Kaskö erbjuder på intressant kulturhistoria. Kaskö representerar en över 200 år gammal stadsbyggnadstradition, som kännetecknas av en regelbunden rutplan och trähus med stora gårdsplaner och trädgårdar, som sommartid står i full blom.⁹⁶

Samma fokus på småstadens lugn och ro finns alltså också i texten riktad till besökare, och även här poängteras särskilt barnfamiljer. Den gamla trähusstaden är också en gemensam nämnare. De bilder som ges till turister respektive eventuella invånare i hemsidornas presentationer av staden skiljer sig inte nämnvärt från varandra. Hemsidans beskrivningar av staden som jag tog upp här är ganska allmänt formulerade, och just därför svåra att säga emot. Hemsidans erbjudanden innehåller få överdrifter. Den som besöker staden ska inte fås att förvänta sig fart och fläng, men däremot en ”historisk miljö”. Istället för en slumrande småstad erbjuds lugn och ro. Till ompaketeringen av staden från produktions- till konsumtionscentrum hör även denna i beskrivningarna genomgående betoningen på hur det *känns* att vara i staden. Men risken är att man, som påpekats av bl.a. Stevenson att man i försöket att skapa skillnad istället producerar likhet⁹⁷ - hur många småstäder vid kusten passar inte en liknande beskrivning in på? Om man, med hennes ord, vill sälja *föreställningen* om staden⁹⁸ måste staden kunna urskiljas från andra städer som en unik och attraktiv plats.

7.3 ”Välkommen på historisk rundtur”

Lokal historia och bevarande av det historiska har blivit ett viktigt verktyg i städernas imageskapande. Bevarade gamla byggnader kan bidra till att ge en bild av stadens

⁹⁶ Visitkaskinen.fi: <https://visitkaskinen.fi/sv/kasko-en-idyllisk-ostad> (26.04.2019)

⁹⁷ Se t.ex. Stevenson 2003,102.

⁹⁸ *The idea of the city*, Stevenson 2003, 98.

förflutna⁹⁹. Det finns olika sätt att framhäva och använda en stads historia och på den skilda turismsidan Visitkaskinen.fi¹⁰⁰ hittas ett intressant exempel. Där erbjuds besökaren sedan ett par år även något som kallas en ”historisk rundtur”. Det fungerar så att olika utvalda hus i staden märkts med skyltar som upplyser om något ur husets historia, oftast är det fråga om någon tidigare inneboende. På skyltarna finns också en QR-kod som besökaren kan skanna med sin smarttelefon och då länkas vidare till utförligare information om huset ifråga på den tillhörande hemsidan. På samma sida kan man också ladda ner en karta (se bild 2.) för rundturen. Kartan begränsar sig till trähusområdet i stadskärnan, och inom detta ligger tyngdpunkten på Rådhusgatan och Alexandersgatan som hör till de tidigast bebyggda gatorna och också har den mest obrutna trähusbebyggelsen med endast få inslag av modernare hus. Historierna är fristående och kan läsas i vilken ordning som helst. Sidans inledningstext berättar: ”De gamla trähusen i Kaskö har många historier att berätta. Vi har valt ut 20 personer och deras livsöden ger oss en inblick i stadens historia och livets gång i Kaskö.”¹⁰¹ Med hjälp av rundturspaketet ska besökaren lätt kunna samtidigt uppleva staden och få insikt i den lokala historien.

För varje adress har någon av husets tidigare inneboende valts ut och presenteras, och tillsammans med en bild på huset beskrivs gårdens egen historia. Annat man får se är gamla arkivbilder på den utvalda inneboende eller andra saker som relaterar till personen eller huset, till exempel egna målningar ifall personen var konstnär eller historier om tidigare verksamheter i gården. Besökaren får bekanta sig med allt från apotekare och skådespelare till sjökaptener och fiskhandlare. Om hus på Rådhusgatan 44 (bild 3 och 4) får man t.ex. lära sig:

Systrarna Katy och Etel Alqvist drev mjölkbutik i huset på Rådhusgatan 44 i flera decennier. Butiken fanns i hörnet av huset och de nuvarande ägarna har behållit butikens ursprungliga utseende. Under sommarevenemang i Kaskö är det ofta kafé i den gamla butiken. Katy och Etel ärvde huset av sin far Gabriel

⁹⁹ Zukin 1995, 17.

¹⁰⁰ Visitkaskinen.fi (26.04.2019)

¹⁰¹ Kaskö turismsidor: <https://visitkaskinen.fi/sv/services/historisk-rundtur> (26.04.2019).

Ahlqvist som renoverade och tillbyggde huset år 1913 enligt ritning av den dåvarande (och Kaskös första) stadsbyggmästare Gustaf Rosenlöf. Husets nuvarande färger motsvarar de ursprungliga färgerna. Namnet "Villa Höblom", som står på husets norra gavel, kommer från Katy och Etels mormor, som ägde huset innan deras far köpte det...¹⁰²

Bild 3. Hus på Rådhusgatan 44, som är en av punkterna i den historiska rundturen.

¹⁰² Kaskö stads turismsidor: <https://visitkaskinen.fi/sv/radhusgatan-44-katy-etel-ahlqvist> (26.04.2019)

Bild 4. Skylt på Rådhusgatan 44: "Här bodde mjölkbutikägarna Etel & Katy Ahlqvist".

Kasköborna som presenteras är långt ifrån alla märkespersoner, utan även arbetare som till exempel "Fiskare John Ekman [...] en av de sista gammaldags kustfiskarna", nätbinderskan Alexandra Enroth och "Diversearbeterska Henrika Peltonen [som] arbetade i hamnen, på Lillsågen och tvättade åt folk för att ensam försörja sina 5 barn".¹⁰³ En stor del av exemplen utgörs ändå av borgare som levde före och efter sekelskiftet 1900, såsom stadsläkare och redare. I texterna ingår även lokalhistoria om staden Kaskö eller den aktuella tidsperioden i allmänhet, inte minst i de texter som rör tidigare nämnda arbetare, där den fattiga befolkningens livsvillkor ofta omskrivs mera allmänt beskrivande hela grupper av människor istället för individer:

I de enklare hemmen hade man inte många möbler. Kläderna hängde man på krokar på väggarna och man satt på stolar i köket. Sällan hade man soffa. Ofta hade man en stor bakugn i huset där man bakade sitt eget bröd. Brödet hängde man på långa stänger i kökstaket och när man bakade skulle brödet räcka flera

¹⁰³ Se bild 2, kartan.

veckor. Man bakade både tunnbröd och tjockare bröd, det man kallade för "halvtjockor". De var utan hål i mitten och man bevarade dem i övertäckta degtråg för att de skulle hållas mjukare längre.¹⁰⁴

Vilka platser eller objekt som väljs ut för en rundtur som denna påverkar besökarnas upplevelse och bild av staden genom att på förhand presentera vad som är värt att se och rekommendera en viss promenad istället för någon annan¹⁰⁵. Eftersom rundturen är inriktad på tider då Kaskös hela byggnation fanns inom den gamla trähusstadskärnan är det naturligt att man på rundturen rör sig inom denna. Samtidigt visas en begränsad och utvald del av staden upp: den representativa trähusmiljön. Kan kombinationen av modern teknik (koderna att avläsa med smarttelefonen) och historisk miljö ses som ett postmodernistiskt försök att sammanlänka det förflutna med nuet? Informationen på hemsidan väcker förväntan om ett historiskt område att besöka och man tipsas om vad som är värt att se och hur man rekommenderas röra sig som besökare för att få en så positiv och enhetlig upplevelse som möjligt. Genom den tilläggsinformation som deltagarna får med hjälp av koderna kan de sätta sig in i livet i staden förr.

Den historiska rundturen kan ses som ett exempel på ett slag av upplevelseturism som kommit att förknippas med kulturarvstänkandets återupplivade och utvecklade trähusstadsdelar. Trots att husen utgör konkreta föremål för en besökare att gå runt och se på, bygger den historiska upplevelsen snarare på sådant som inte längre finns än på vad som verkligen finns på platsen idag. Sevärdheten utgörs alltså inte så mycket av husen i sig eller vad som uttryckligen går att se eller göra på plats, som av de historier och tidsepoker som de här får representera. Husen blir historiernas platser men historieupplevelsen bygger på sådant som kanske inte längre syns på platsen. Samtidigt görs den lokala historian personlig och lättillgänglig. Istället för att enbart bevarats har husen, vid sidan av sin funktion som Kasköbors bostadshus, en ny roll som representanter för det förflutna, eller ett förflutet ingjutet med nutida syften¹⁰⁶. Bevarande av historiska miljöer har börjat spela en viktig roll i städernas visuella

¹⁰⁴ Kaskö stads turismidor: <https://visitkaskinen.fi/sv/radhusgatan-73-alexandra-enroth> (26.04.2019).

¹⁰⁵ Se t.ex. Urry 2002, 128-129.

¹⁰⁶ Lowenthal 1998, xv.

representation som bilder av stadens förflutna och kanske, enligt Zukin, bidra till ekonomisk vinning genom turism och fastighetsvärden¹⁰⁷.

7.4 Evenemang

Stevenson skriver om stadsfestivalen som en ofta använd strategi för att ompaketera staden som en turistattraktion. Den attraherar medial uppmärksamhet till staden, som då får en chans att visa upp liv och rörelse, kommers och samvaro. Samtidigt finns chansen att åt utomstående visa upp sig som en bra plats att besöka eller bo.¹⁰⁸ Jag ser även den lilla stadens lokala evenemang som detta slag av möjligheter för staden. Under året erbjuds invånare såväl som besökare en rad evenemang som samtidigt livar upp staden. Evenemangen ger invånarna något att samlas kring samtidigt som de lockar besökare till staden och kan ge, om än för en begränsad tid, ekonomisk vinning och synlighet.

Stadsdirektören berättade under intervjun om stadens förhoppningar gällande evenemangen. Hon hoppades att stadens pressade övernattningsställen ska kunna dra nytta av dem. Deras kundunderlag har inte varit det samma efter nedläggningen av den stora industrin, och evenemangen ska, om än tillfälligt, kunna ge den lokala servicen ett uppsving.

...Men vi har ju det här Kaskinen Unplugged till exempel i sommar, och hoppas ju att det ska komma tusentals besökare och [...] att det kan ju lite också liva upp den här användningen av de här övernattningsställena nog. [...] När Metsä-Botnia försvann härifrån så är den här beläggningen på till exempel övernattningsställena mindre, att det är ju klart att där är ju utmaning [...] att vi försöker nu hitta på evenemang och skapa evenemang så att man ska få det helt enkelt att kunna uppevara den här servicen sen också¹⁰⁹

¹⁰⁷ Zukin 1995, 17.

¹⁰⁸ Stevenson 2003, 99.

¹⁰⁹ Stadsdirektören KIVÅ L1905.

På Kaskö stads hemsida listas den närmaste tidens evenemang i staden och april 2019 fanns där information om stadens evenemang från våren fram till vintern. Då erbjöds till exempel Vårmarkad i maj, Sjöbobacksdagar i juni, Kaskö musikdagar och gårdsloppmarknad i juli, internationellt fyrveckoslut i augusti, strömmingsmarknad i oktober och stadens julöppning i december.

Evenemangen är främst koncentrerade till sommarhalvåret. Stor del av de angivna evenemangen är sådana som återkommer varje år. Med undantag för den *Internationella fyrdagen* som hålls på Sälgrund har evenemangen placerats inom gränserna för den gamla trähuskärnan. Också gårdsloppmarknaden hålls ”i en gammal miljö”, där de gamla trähusen och de vackra trädgårdarna spelar en viktig roll då de bidrar med miljön till en upplevelse där det gamla och det nya möts. Traditionella, återkommande evenemang är konkreta exempel på hur minnen kan knytas samman med nutidens praktiker och anpassas till dagens behov. Miljöer som trähuskärnan, Sjöbobacken och Bladh ska gården fungerar som ett slags kuliss för kulturella eller historiska evenemang, och bidrar på så sätt till stämningen och upplevelsen av staden. De platser som oftast brukas i samband med evenemang är sådana som kan uppfattas som historiska och förknippas med perioder i stadens historia. Det här är ett sätt som de också får representera den historian trots att få evenemang är uttryckligen historiskt inriktade.

Evenemangen präglas ofta av ett tillbakablickande och kan ses som ett uttryck för en nostalgisk längtan tillbaka till en tid präglad av lokal gemenskap och vardagliga möten på gatorna. Gator, gårdar och torg livas upp och tas i besittning av invånarna. Riktas sig evenemangen i första hand till besökare eller till stadens egna invånare? Så här svarade Museiamanuensen:

Tyngdpunkten ligger nog på de här besökarna. För att när vi har evenemang i Kaskö så är det ju Kasköborna som är engagerade förstås och då har de svårt att [...] delta i själva evenemanget då, men man gör det nog för Kasköborna också. Det är därför vi gör, det vi har i Hembygdsmuseet också, vi gör det för

Kasköborna [...] Och Kaskö turism gör väl samma sak och många andra föreningar att de gör det för sina invånare, men det är det här, invånarna räcker inte att få in pengar och sådär så det krävs att de kommer utifrån också.¹¹⁰

Evenemangen riktar sig ändå inte enbart till besökare, utan betyder även mycket för Kasköborna själva då de skapar gemenskap och låter invånarna uppleva och minnas sin stad tillsammans. Möten människor emellan är också viktiga i det här sammanhanget. Att mötas och göra någonting tillsammans, ägna sig åt något, bidrar till att bygga en gemensam upplevelse av platsen.

Evenemangen är återkommande, många av dem hålls på nytt varje år. De blir lokala traditioner och även den som inte tidigare besökt ett visst evenemang kan ofta lätt gissa sig till programinnehållet i grova drag, då evenemangen ofta följer ett och samma koncept. Så här skapas lätt förväntningar hos dem som deltagit och minnena av tidigare års evenemang bidrar till upplevelsen av nästa års. Då koncepten lånas städer emellan finns ändå en risk att resultatet ska bli allt mer homogena folkfester. Till exempel fiskmarknader och gårdsloppmarknader förekommer i flera andra städer och motsvarande miljöer, såsom trähusmiljön eller gamla platser för försäljning som tillfälligt återupplivas. Evenemangen förstärker och bekräftar dessa platsers betydelse. Åt ortsborna erbjuder evenemangen chanser att träffas och umgås, uppleva och minnas tillsammans och kanske också lära känna nyare ortsbor. Oavsett skalan kan man, enligt Stevenson, se paralleller mellan satsning på produktionen av evenemang, och en omfattande oro över huruvida staden uppfattas positivt av utomstående.¹¹¹ Evenemangen kan ge besökare en bild av betydligt mera liv och rörelse i stadsrummet än vad som skulle synas i vardagen, och kan i vissa fall avspegla gångna tiders kommers.

Till turistnäringens intressen hör, som Urry påpekat, att peka ut vilka platser det är som besökaren borde vilja se, de platser som turisten sedan kan söka sig till och bekräfta i

¹¹⁰ Back, KIVÅ L1906.

¹¹¹ Stevenson 2003, 99.

sina egna bilder av platsen¹¹². Från stadens håll vill man locka både turister och nya invånare till staden. På Kaskö stads hemsidor ges en vacker bild av en stillsam idyll och lokala upplevelser. Till dessa upplevelser hör de lokala evenemangen som samtidigt ger goda möjligheter att locka besökare till staden och åt dem visa upp en inbjudande stadsmiljö som samtidigt står för liv och kommers. Det är de som präglar bilden av staden som också formar besökarens förväntningar på staden som resmål och deras upplevelser av den. Även om lokala händelser som evenemangen kan liva upp stadsrummet tillfälligt och ge ökad synlighet åt de platser som valts ut för dem, är det invånarna själva som använder stadens platser också till vardags. I det följande kapitlet går jag närmare in på invånarna och deras egna upplevelser av sin stad och av platser i staden.

8 Upplevelsen och idealbilder

I detta kapitel kommer jag att behandla invånarnas Kaskö, hur Kasköborna själva ser på livet och boendet i staden. Kapitlet kommer även att vara inriktat på platser då jag intresserar mig för hurdana platser som för dem hör ihop med Kaskö – eller inte gör det. En stad kan ha många olika betydelser beroende på vems bilder som får representera den. Här tas även upp lokal aktivitet och viljan bland invånare att engagera sig i sin stad.

8.1 Invånarnas upplevelse – att bo i Kaskö

När de intervjuade Kasköborna tillfrågades om Kaskö som boendemiljö, avspeglade deras beskrivningar av staden till hög grad dem som gavs från stadens håll i förra kapitlet. Flertalet av de invånare vi pratade med trivdes i staden och beskrev Kaskö som en trygg och idyllisk boningsort. Lugn och ro och en god kontakt mellan stadsborna kom ett flertal gånger fram under intervjuerna. Flera av informanterna lyfte särskilt fram småskaligheten som något positivt och förknippade den med trygghet, inte minst för barnfamiljer. En pensionär gav följande beskrivning av den lilla staden:

¹¹² Urry 2002, 128-129.

”Nå som boendemiljö är det ju helt fantastiskt, speciellt för dem som har barn, det kan ju inte finnas bättre än för ett barn till fara ut och cykla på gatan, till fara ut och sparka, till fara och rutscha, på sommaren simma precis var som helst här, och på vintern när det är is så kan du skrinna över hela sundet. [...] För barnen är det ju riktigt fantastiskt, och sen är det ju så många som säger att det finns inte något till göra här, men jag säger det finns hur mycket som helst, bara man vill [...] men det är nog på en själv som det beror, att far man, man hittar nog på till göra.”¹¹³

Pensionären beskrev framför allt en trygg stadsmiljö där barnen kan röra sig fritt. Samtidigt tillbakavisade hon tanken att det egentligen inte skulle finnas mycket att göra i en liten stad som Kaskö. Också provisorn betonade tryggheten och barnvänligheten i småstadsboendet:

[Vi trivs] jättebra, jag tycker att Kaskö är en riktigt fin miljö för barn att växa upp i, liten och trygg och jag tycker om att, genom att det är en så liten stad så alla känner alla, och man vet precis vad den andra gör, och sådär!¹¹⁴

Kaskö som en familjevänlig ort bekräftades också av säljaren, som själv återvänt till hemstaden Kaskö efter att ha bott på annan ort, och som motiverats till det av sin familjesituation.

Jag har alltid velat bo i Kaskö, och sen så fick jag ett tämligen bra jobb här. Sen då vi nu planera familj och sådär så är det ett bra ställe. [...] Jag tycker ju att det är en trevlig boendemiljö, att jag gör ju nog väldig reklam för Kaskö så fort jag får tillfälle till det. Att det är ju som sagt bara arbetsplatserna som saknas.¹¹⁵

¹¹³ Pensionären, KIVÅ L 1895.

¹¹⁴ Provisorn, KIVÅ L1896.

¹¹⁵ Säljaren, KIVÅ L1907.

I intervjuerna upprepades beskrivningar av småskaligheten, precis som på hemsidorna, och även här ibland som en positiv kontrast till det jäkt och den trängsel som kan förknippas med större städer. Försäljningschefen tog storstadens hetsigare tempo och parkeringssvårigheter som exempel.

Här i staden alltså, man rusar inte fram som man gör i storstäderna, du måste alltid ha bråttom och inte ha tid. Vi behöver inte söka nå parkeringsplats åt bilarna och det är som lugnare takt här och man cyklar mycket här. Vintertid har man sparkstöttingarna och kommer någon emot stannar man och pratar och det är ju riktigt skojigt. Man märker om det är någon turist, man märker sådant här. Det ser man på dem med det samma.¹¹⁶

I småstaden hör det till vardagen att möta bekanta på gatan och att stanna och prata när man möts. Att alla känner alla betyder också att man, som han också påpekar, genast lägger märke till eventuella främmande personer.

Pensionären valde istället att framhäva naturupplevelserna:

Att nog är det ju, som sommarkvällar nu är det ju fantastiskt här, och vi som råkar bo så här då så vi får se den där solnedgången och följa med då solen börjar gå ner där, och sedan till hösten börjar gå ner där, att man kan hela tiden följa med. Så det är ju jättefint.¹¹⁷

Säljaren plockade fram det havsnära men påpekade även hon det trygga småstadslivet:

Det bra som vi har så är ju just den här närheten till havet och det här lugna och trygga och att alla känner alla. Att det är ju förstås en nackdel ibland men att det är en stor fördel också.¹¹⁸

¹¹⁶ Försäljningschefen, KIVÅ L1913.

¹¹⁷ Pensionären, KIVÅ L 1895.

¹¹⁸ Säljaren, KIVÅ L1907.

Det naturnära och tryggheten, en god uppväxtmiljö för barn och "lugn och ro" är faktorer som genomgående nämns i informanternas beskrivningar av sin stad. Informanternas beskrivningar speglar ganska väl den bild av Kaskö som ges i marknadsföringen av staden, till och med draget att jämföra miljön med större städer för att på det sättet framhäva småstadens goda sidor. Småskaligheten och upplevelsen att "alla känner alla" bidrar i bästa fall till att skapa en känsla av trygghet, men säljaren antydde ändå att det kanske inte är enbart positivt. Under fältarbetets gång märkte vi ändå att vissa platser bara beskrivs om man uttryckligen frågar om dem. Sökandet efter trygghet och stabilitet som nämnts bl.a. av Harvey¹¹⁹ verkar genomgående. Var i Kaskö finns därmed idyllen och hur ser det ut där den inte finns? Vilka ställen är viktiga platser och finns det tomma ytor?

8.2 Platser och icke-platser

Giddens bygger sin modernitetsteori på frånvaron av mening i det moderna samhällets platser, en mening som bygger på närvaro i form av social verksamhet som sker just där. Sådan mening präglade enligt honom det förmoderna samhället men saknas i modernitetens tomma ytor¹²⁰. Under fältarbetet i staden stod det klart att det finns platser i Kaskö som uppskattas mycket men också andra som inte värderas fullt så högt, som inte riktigt räknas. Här kommer jag att som ett exempel på detta först undersöka vilka platser Kasköborna själva uppfattar som sevärd, för att sedan belysa skillnaderna i synen på den gamla stadsplanerade stadskärnan och en del av Kaskö som av många invånare inte värderas lika högt, nämligen det nyare bostadsområdet *Cneiffbrinken* som jag vill hävda har fått rollen av ett slags förort till stadskärnan och som av en del invånare inte riktigt räknas till det "egentliga" Kaskö.

Under fältarbetet ville vi ta redan på vilka platser stadens invånare själva uppskattar och vad de anser vara sevärt i den egna staden. Vi bad därför informanterna nämna de platser som de själva helst visar upp för besökare. Laboranten, en inflyttad pensionerad

¹¹⁹ Se t.ex. Harvey 1990, 303.

¹²⁰ Se t.ex. Giddens 1996, 22.

Kasköbo, tänkte på trähusstaden som sevärd, och nämnde speciellt kulturhuset Bladhska gården¹²¹:

Nå, förstås den där trästaden där. Där finns den här Bladhska gården som är en sådan där restaurerad 200 år gammal byggnad i gott skick.¹²²

Provisorn höll med om att Bladhska gården är en plats att besöka:

Jaa, säkert Bladhska gården till exempel är ju en sådan här gård som man har renoverat i gammaldags stil, där det hålls en del kurser, men där så odlar man ju också hemskt mycket såna här gamla slags kryddor och örter och sånt, att det är ju faktiskt en hel del att se.¹²³

Säljaren hör till dem som uppskattar Kaskös havsnära läge, och såg mer värde i att visa upp Sälgrund och också hela Kaskö som ö. Även flera platser relaterade till fiskeri nämndes, men han nämner också en lokal företagare:

”Joo, nå jag sku ju förstås, ofta om vi har gäster så för jag ut dem till den här fyrön Sälgrund på sommaren och kör just runt Kaskö, som runt hela ön och visar hur det ser ut. [...] Och så brukar jag ju visa fiskehamnen eftersom den är en av Finlands största och effektivaste. Och krukmakeriet, vi har en väldigt fin krukmakare här i Kaskö och... och sen förstås Kvarnskatan, den här kvarnudden där det står en gammal kvarn och fiskebodarna. Det är sådana platser jag främst brukar visa.”¹²⁴

¹²¹ Bladhska gården är ett hus uppfört 1788 av Peter Johan Bladh. I huset har under årens lopp funnits både skola och kyrka men idag fungerar det närmast som ett slags kulturhus med utrymmen för bl.a. konserter, utrymmen att hyra för fester och försäljning av hantverk.

¹²² Labotanten, KIVÅ L1919. ”*No tietysti ton puukaupungin tuolta. Siellä on tämä Bladhin talo mikä on kunnostettu ja hyvässä kunnossa oleva tuollainen kakssataa vuotta vanha rakennus.*”

¹²³ Provisorn, KIVÅ L1896.

¹²⁴ Säljaren, KIVÅ L 1907.

Också livsmedelsföretagaren uppskattade Sälgrund, tillsammans med trähusstaden och Sjöbobacken:

Sälgrund, det är i ytterskärgården vid fyren där. Det tycker jag är en intressant ö. Och just det här med fyrar och sådant intresserar. Och om man sen skulle ta som andra plats staden, stadens utseende med husen. Det finns ju en del speciella hus här och den äldsta byggnaden är från 1700-talet, de husen finns det nog inte några många kvar av inte. Sjöbobacken hör också till Kaskö.¹²⁵

Även hemvårdaren nämnde just dessa platser som svar på frågan vilka platser hon själv skulle visa upp för en besökare. Hon uppfattade Sälgrund som en turistattraktion:

Som sevärighet skulle det vara Sjöbobacken med kvarnen där, den är välbehållen. Så är det nog Sälgrund. Där har staden köpt det där båthuset, så dit också på Sälgrundtillställningar. På Sälgrundsdagarna går det båttrafik och då är där program. Så det är en sådan där turistattraktion.¹²⁶

Turisttjänstemannen nämnde också samma platser, samt området Sjöbådan.

Nå jag skulle absolut visa Sjöbobacken. Och sen skulle jag visa Sälgrundsfyren, det finns en härlig historia och natur där. Och Sjöbådan är ett härligt ställe att vandra på.¹²⁷

I stort sett samma platser upprepades gång på gång i intervjuerna med Kasköborna. Sjöbobacken och Sälgrund återkom speciellt ofta även om trähusmiljön och Bladhskagården också nämndes. I jämförelse med de platser som nämndes i förra kapitlet, av offentliga personer, gav våra informanter delvis liknande svar och föredrog i stort sett samma platser, men med ännu starkare fokus på naturupplevelser och de platser som förknippas med havet och fiskeriet. Det står klart att både Sjöbobacken med

¹²⁵ Företagaren, KIVÅ L 1901.

¹²⁶ Hemvårdaren, KIVÅ L 1904.

¹²⁷ Turisttjänstemannen, KIVÅ L 1902.

Kvarnskatan och Sälgrund är kära platser för många av stadens invånare och de ses som speciellt sevärda platser att visa upp för besökare. Nästan alla platser som nämndes är sådana som anses ha lokalhistorisk anknytning platser vars värde främst ligger i att de representerar något i stadens historia och kan därför anses vara sevärda för besökare. De historiska platserna har ofta anknytning till fisket eller sjöfarten. Fisket pekades i det tidigare Kasköfältarbetet ut som ett svenskspråkigt kulturarv i Kaskö från förindustriell tid, och något som speciellt äldre generationer identifierat sig med¹²⁸. Kuststäderna, inte minst längs Bottniska viken, har förr spelat en viktigare roll än de gör idag. Sjöfarten och hamnarna gav kuststäderna betydelse inte minst före utbyggnaden av landsvägs- och järnvägsnätet – som ledde till utveckling av inlandsstäderna men till nedgång i kuststäderna. Det här kan ses som en idealisering av svunna bättre tider, även om Kaskö inte under förindustriell tid nödvändigtvis var så idylliskt som man vill minnas. Platserna är också estetiskt tilltalande och lämpar sig därför väl för uppvisning.

Kaskö förknippas lätt med enbart den stadsplanerade delen av staden, d.v.s. stadskärnans trähusområde, som dessutom tenderar att framställas som ett enda, enhetligt område. Under 1800-talets inflyttning garanterade områdets storlek att de flesta stadsbor fick tillgång till en egen tomt, som de sedan kunde bebygga enligt sin egen ställning. De mindre bemedlade blev därför inte isolerade i skilda ”kåkstäder” som i många andra städer.¹²⁹ Historiskt sett har området just därför inte alltid varit enhetligt som dagens husbestånd ger intrycket av. Ännu en bit in på 1900-talet bodde mindre förmögna Kasköbor, såsom arbetare och fiskare, i huvudsak i den norra änden av rutplanen, eller *Norrstan*.¹³⁰ Tjänstemän bosatte sig istället övervägande längs Rådhusgatans södra ände, och handelsmänna- och hantverkarhushållen var koncentrerade till mitten av staden. Idag syns inte längre denna segregering, efter att hus rivits eller renoverats och tillbyggnader gjorts. Relativt sent har också större delen av rutplaneområdet bebyggt, även de länge obebyggda tomterna på planens östra sida, vilket ökat inslaget av modernare hus som i stil skiljer sig från

¹²⁸ Räsänen 1985, 376.

¹²⁹ Räsänen 1985, 375.

¹³⁰ Åström 1986, 70.

trähusidyllen på t.ex. Rådhusgatan. Den segregering som i dag kan skönjas utgörs av en skiljelinje mellan västra och östra stadsdelarna, längs med järnvägen, än mellan de norra och södra som tidigare.

Ju längre österut man rör sig i den lilla staden desto större andel moderna hus bryter den annars mera enhetliga gatubilden med gamla trähus. Trähusområdet är, som tidigare nämnt, inte ett museum utan en levande stadsdel där människor bor. Flera informanter nämnde just det uppskattade trähusområdet och dess arkitektur som viktiga att bevara, inte enbart i form av att enskilda byggnader hålls i skick utan också att den gamla stadsdelen bevaras som helhet. Man ser inte väl på dem som låter sina hus förfalla. Då vi frågade om vad i Kaskö som är viktigt att bevara för framtiden, betonade restaurangföretagaren vikten av att rusta upp de gamla husen:

Nå, just det här att staden skulle bevaras sådan den är nu att alla de här husen som inte renoverats eller annat att de skulle fås i skick. Här finns en del förfallna hus som sticker i ögat. Man har anmärkt om dem, men inget har gjorts åt dem. De sakerna borde fås i skick [...] Men genom uppputsning får man till stånd vad som helst bara man tror på saken.¹³¹

Hus som inte hålls i skick retar då de stör helhetsintrycket. Också nyare hus insprängda i ett område med ett i övrigt äldre husbestånd kan bryta helhetsintrycket av stadslandskapet, något som den andra företagaren var bekymrad över:

Det är ju arkitekturen som ska behandlas med förstånd, blir det nya hus och sådant så tycker jag att man skall göra det på nya områden och inte blanda ihop

¹³¹ Restaurangföretagaren, KIVÅ L1915. Skribentens översättning från finska: ”No, justiin tämä että kaupunki säilyttäisiin tämmöisenä että nämä kaikki talot mitä ei ole niinku peruskorjattu tai muuta että ne saatettais kuntoon. Täällä on muutama rähistyneitä taloja mitkä pistää silmään. Niistä on huomautettu, mutta ei niille ole mitään tehty. Ne asiat pitäis saada korjatuksi [...] Mutta ehostamalla saa aikaan ihan mitä vaan kunhan uskoo asiaan.”

moderna hus med gamla. Ska man bygga på gamla områden så skall man bygga i gammal stil så det smälter in i miljön¹³²

För honom spelar trähusområdets estetik och helhetsintryck en viktig roll; nya hus kan accepteras om de tillräckligt mycket liknar de gamla och passar in i den enhetliga stilen. Provisorn, som själv bor i ett restaurerat trähus ansåg det viktigt att gatubilden bevaras då husen restaureras och hade noterat ett ökat intresse för bevarande:

Mycket av de här gamla trähusen så hoppas jag att inte renoveras så att allt det där gamla faller bort, att man renoverar på det sättet som de är i nu, att här är ju många där inne i staden finns ju många fina trähus. Och det tycker jag att folk har börjat bevara mera, att många har renoverat sina hus under de senaste åren och inte bara river eller bygger helt nytt. Att det tycker jag faktiskt att folk har börjat ta tillvara på i Kaskö, att trenden har mera gått åt det hållet, att de här gamla husen är ju så jätteutsirade att de har målat riktigt varena liten gammal detalj, att då får man ju renovera där inne då hur mycket man vill, men att utåt syns det faktiskt det här vackra, det tycker jag.¹³³

Informanternas inställning till rutplaneområdet liknar den princip som 1980-talets skyddsplan uttryckte, d.v.s. att bevara en enhetlighet i stadslandskapet snarare än enskilda hus. Kaskös trähuskärna uppskattas idag av invånarna och har blivit något de starkt förknippar med stadens historia och bilden av staden utåt. Den äldre trähusarkitekturen i våra städer ses gärna som något ursprungligt, som den idealiska boendemiljön och en del av vårt kulturarv. Samtidigt får man förstås minna att ingen boendemiljö kan förväntas fungera som ett friluftsmuseum för besökare. Det att förändringar sker kan ses som ett tecken på äkthet, på att stadsdelen inte helt musealiserats utan lever och utvecklas. Någon grad av förändring sker kontinuerligt i alla urbana områden, i takt med att t.ex. vägar och hus repareras. Om inga

¹³² Livsmedelsföretagaren, KIVÅ L 1901

¹³³ Provisorn, KIVÅ L1896.

upprätthållande förändringar gjordes, skulle det påföljande förfallet ändå utgöra en förändring av platsen.

Trähusområdet utgör stadens centrum, men staden Kaskö är inte begränsad till enbart detta område. Förutom industriområdet, finns utanför den innersta stadskärnan även senare uppförda bostadsområden såsom *Cneiffbrinken*¹³⁴ och *Anttila*. Ingetdera området framhävs i marknadsföring om Kaskö, men flera av våra informanter var bosatta i någondera stadsdelen, och många hade åsikter inte minst om Cneiffbrinken, som jag nu kommer att gå närmare in på.

Cneiffbrinken byggdes i samband med Metsä-Botnias etablering på 1970-talet, och består främst av tvåvåningshus i sten. Stadsdelen ligger strax utanför rutplanens stadsnät, avskilt från resten av Kaskö genom järnvägen som löper mellan stadsdelarna. Det ursprungliga syftet vara att bygga bostäder för Metsä-Botnias anställda även om det i efterhand kunde konstateras att projektet blev överdimensionerat – de anställda skaffade sig med tiden ofta egnahemshus eller lägenheter i stadskärnan. Redan ganska tidigt stod många lägenheter tomma¹³⁵. Kaskö stad köpte i början av 2000-talet fastigheterna i området av Metsä-Botnia och sålde sedan bostäderna förmånligt – något som enligt stadsdirektören ledde till en viss inflyttning till Kaskö, och inte minst till Cneiffbrinken, som fram tills dess stått ganska tom.¹³⁶ Vi tillfrågade informanterna om deras inställning till Cneiffbrinken, i folkmun även känt som *Kivikylä*. Säljaren, som vuxit upp i Kaskö, erkände att Cneiffbrinken inte uppskattas högt som område:

Nå, som gammal Kasköbo så måste jag säga att jag inte skulle vilja bo där [...] att man ser det nog som lite sådär ghetto eller sådär.”¹³⁷

Flera informanter, bland dem som inte själva var bosatta i Cneiffbrinken, sade att de inte skulle vilja bo där. Primärskötaren ansåg att inte Cneiffbrinken ens riktigt hör uhop

¹³⁴ Även benämningen *Cneiffska brinken* förekommer. I folkmun ”Kivikylä”.

¹³⁵ Finell 1997, 91.

¹³⁶ Stadsdirektören, KIVÅ L1905.

¹³⁷ Säljaren, KIVÅ L1907.

med det egentliga Kaskö utan gör klar skillnad mellan det gamla Kaskö, där hon själv bor, och det senare byggda.

Jag tycker inte att det hör till Kaskö. [...] På något vis. Inte skulle jag själv vilja bo i Kivikylä jag inte. [...] Jag tror det är många som köpt en billig lägenhet så de kan ta in när som helst här. Fast det är säkert många som bor där också. Men jag tycker som sagt inte, för min del så tycker jag det är som en annan stadsdel det här, det här är ju gamla Kaskö och där är ju som nybyggt då.¹³⁸

Pensionären funderade på vilka det är som bor i Cneiffbrinken och på områdets något tvetydiga image:

Nå det har man ju ganska sett att det har varit mera inte vet jag nu om man kan säga att det har varit sådant där slarvgång som bott där, men det har varit som skilt för sig det där Kivikylä, att det har det. [...] Kivikylä byggdes ju då Metsä-Botnia kom, så då var det bråttom att få de här lokalerna åt folk. Så då byggdes ju de här men inte känner jag direkt, jag vet ju vem som bor där ungefär men inte känner jag dem. Och nu är de helt vanliga människor de också som bor där.¹³⁹

Inställningen till dem som är bosatta i Cneiffbrinken präglas av samtidig tolerans och skepsis. Vilka är det då som bor i Cneiffbrinken idag, vilka är dessa ”andra”? En del informanter var av den bestämda uppfattningen att området idag till allt högre grad bebos av inflyttade pensionärer från andra orter. Klassläraren beskrev förändringen i området – från industriarbetare till pensionärer och fritidsboende. Hon kommenterade också husens utseende negativt:

Fult är det ju, tycker jag. Fula, smutsiga hus, jag tycker de ser smutsiga ut. Men att jag har nog varit hem till människor som bor där och nu har de det fint där

¹³⁸ Primärskötaren, KIVÅ L1899.

¹³⁹ Pensionären, KIVÅ L 1895.

inne [...] Men annars, inte är det ju ett fint område, det är det ju inte. Och lite blir det som att de människorna som bor där så ser man kanske inte så mycket, för då har de ju den där Sale-butiken där bredvid så de rör sig inte så mycket hit [...] Nå, nu för tiden är det ju annat, att förr var det ju de som jobbade på Metsä-Botnia som [bodde där], de är ju billiga de där lägenheterna så då var det ju många unga som köpte därifrån. Sen är det ju en hel del äldre människor som flyttat till Kaskö när de blivit pensionärer. Ganska mycket från södra Finland har jag förstått. Och bor de inte där hela tiden, så har de en lägenhet där ändå.»¹⁴⁰

Dom såldes ju väldigt billigt de där lägenheterna för några år sedan, och då var det mycket just från huvudstadsregionen och såhär som köpte lägenheter, just som fritidsbostäder. Och mycket äldre folk, man märker det i gatubilden att det är mycket okända pensionärer som rör sig i Kaskö [...] Jag tror att just sådana som köpt de här kanske Kivikylä-lägenheterna och nu har de flyttat hit då de har blivit pensionärer.¹⁴¹

En stor del av informanterna delar denna något negativa inställning till Cneiffbrinken, och i vissa fall också till områdets invånare. I Cneiffbrinken bor, till högre grad än i resten av staden, både senare inflyttade och sommargäster från andra orter, samt till någon grad marginaliserade grupper som beskrivs som "slarvgång". En stark misstänksamhet kan skönjas i intervju svaren. Flera hade också lagt märke till ett ökat antal äldre personer och säsongboende på senare tid.

Bland de informanter som kommenterat Cneiffbrinken fanns också en person som själv var bosatt i det området. Laboranten är en pensionär som flyttat till Kaskö från annan ort ett par år tidigare, enligt egen utsago lockad både av närheten till havet och av de förmånliga bostäderna. Under intervjun kommenterade hon synen på Cneiffbrinken:

¹⁴⁰ Klassläraren, KIVÅ L1897.

¹⁴¹ Säljaren, KIVÅ L1907.

Nog har det tidigare skilt sig ganska mycket också för det här Kivikylä byggdes ju i tiderna för Botnias personal och det kom nya människor hit att gamla staden var då förstås fast bebodd. Nog ser man ännu ibland sådana, liksom, hur ska jag nu säga, inte vet jag kan man säga bättre folk bor i de där trähusen än i stenhusen men på så sätt säger man här men nog är ju det här helt snyggt och förhållandevis bra gator här att inget speciellt på det sättet.¹⁴²

Hon bekräftade alltså den uppdelning i tidigare och inflyttade Kasköbor som nämnts i tidigare citat men beskriver det från motsatt vinkel, så att de som bor i trähusområdet beskrivs som ”bättre folk”. Trots att Cneiffbrinken inte skiljs från stadskärnan av mycket mer än järnvägen som dragits mellan områdena, uppfattas stadsdelen av många på ett sätt som kan jämföras med större städers förorter. Förorten är innerstadens ”andre”, som avspeglar allt som innerstaden inte är. Det finns fortfarande många bostäder i Cneiffbrinken som står tomma en stor del av året, och där saknas också offentliga platser lämpade för social interaktion. Gemensamma platser för evenemang och annan samvaro finns i huvudsak i det centrala, gamla Kaskö.

I gränsdragningen mellan äldre centrala Kaskö och nyare Cneiffbrinken kan också anas en värdekonflikt mellan moderna och postmoderna ideal. Cneiffbrinken passar inte in i den nu framhävda ”historiska” bilden av Kaskö, området uppfattas inte som historiskt och saknar dessutom trästadens estetik. Stadsdelen hör till det slag av områden som tenderar att väljas bort i kulturarvsprocessen där annat framhävs¹⁴³.

Modernismens framstegsiver har ersatts av ett postmodernt tillbakablickande och trähuskärnan tilltalar både invånare och besökare. Under modernismen ville man ogärna bevara det ”gamla och slitna”, däribland de trähusområden som är så uppskattade idag, medan det idag finns en ovilja att bevara den byggnadskultur som

¹⁴² Laboranten, KIVÅ L 1919. Skribentens översättning från finska: ”Kyl se aikaisemmin on eronnut aika paljonkin koska tää Kivikylähän rakennettiin Botnian henkilökunnalle aikoinaan ja tänne tuli uusia ihmisiä että vanha kaupunki oli sitten tietysti vakiasuttu että. Kyllä siitä vielä joskus näkee sellaista, niin kuin, mitenhän mä sanoisin, no en tiedä voiko sanoa parempaa väkeä asuu noissa puutaloissa kuin kivitalossa mutta. Sen tapaisesti tätä sanotaan mutta onhan tää ihan siisti ja kohtuullisen hyvät kadut tässä että ei siinä sen kummempaa.”

¹⁴³ Se t.ex. Bendix 2000.

skapades under modernismen. Värderingarna är inte fasta och fixerade. Stadens centrum med de gamla husen uppfattas idag som en plats som förknippas med stadens historia, men det är en historia som slutar där Cneiffbrinken börjar. Även om inga platser kan påstås vara historielösa har Cneiffbrinken inget av det symboliska värde för Kasköborna som stadskärnan har.

8.3. Lokal service och stadsbornas engagemang

Hur fungerar livet till vardags i Kaskö efter industrins nedläggning? De förlorade arbetsplatserna och investeringarna har också påverkat serviceutbudet i staden, vilket bekräftades av flera informanter. Kaskös invånare var trots allt inte odelat positiva till småstadslivet, och en aspekt som ofta lyftes fram i intervjuerna var den idag allt mer begränsade servicen i staden. Pensionären skulle gärna vilja göra sina inköp i Kaskö men erkänner att det ibland ändå blir i grannkommunen Närpes:

Nå servicen är ju förstås, vi får ju vad vi behöver, sådana där dagliga varor, det får vi ju. Men just det här med kläder eller skor och det här så måste du ju fara någon annanstans [...] men du får nog mat och det vad du behöver. Och så har vi ju apotek och en hälsovård med läkare och sjuksköterskor, så det vad vi behöver eller som dagligt så här så det får vi nog, inte behöver vi ju fara till Närpes och handla men tyvärr blir det ju nog så att är man i Närpes så handlar man där och då skäms man ju nog. Då vi har två mataffärer så skulle man ju måsta understöda dem.¹⁴⁴

Informanten påpekar upprepade gånger att man som invånare får vad man behöver och lyfte fram den lokala servicen men pekade också på bristerna i den. Att göra sina uppköp i Närpes är inte helt försvarbart om man vill understöda lokala företag. En annan aspekt som oroade informanterna var avfolkning, tillsammans med invånarnas stigande åldersstruktur. Inflyttade pensionärer och sommargäster nämndes igen som en delorsak, bland annat av klassläraren, som gav följande beskrivning av ödsligheten på gatorna och berättade om sin oro för framtiden:

¹⁴⁴ Pensionären, KIVÅ L 1895.

Men sen det här att, på något vis så får man den här känslan att det håller på att förvandlas till en spökstad. Närpesborna säger, har ju alltid sagt att det här är en spökstad. Man ser ingenting annat än någon katt på gatan, inga människor rör sig. Och många av husen står ju tomma nu, inte vet jag om det blev då direkt efter Metsä-Botnia, det hade nog säkert börjat hända då före redan att folk flyttade, och gamla människor har dött, så att nu är det ganska många [...] som de kommer ett äldre pensionärspar köper ett hus och så är de här på sommaren och så står det tomt på vintern. Det vill jag nu inte heller att det ska bli, nu är det ju roligt att någon köper ett hus härifrån, men inte vill jag nu att det ska bli en pensionärsstad heller.¹⁴⁵

Beskrivningen står i stark kontrast till tidigare citat om möten på gatan. En hög grad pensionärer och sommarboende bland inflyttarna kan påverka stadens hela åldersstruktur. Livsmedelsföretagaren bekräftade bilden av en allt äldre befolkning, men förklarade det med en utflyttad yngre generation:

Åldersstrukturen här är väldigt hög, nu vet jag inte vad det är nu men det är mycket pensionärer som blir här och deras barn har flyttat bort så därför finns det ingen tillväxt här.¹⁴⁶

Ett sätt att öka platsens betydelse, i varje fall för en begränsad tid, är att använda den som miljö för lokala evenemang. Informanterna var ändå eniga om att Kaskö lever upp till sommaren, och flera kunde berätta om det ökade livet på gatorna under semestersäsongen. Enligt turisttjänstemannen är Kaskö en sommarstad:

Det är ju lite mera rörelse sommartid. Jag brukar säga att Kaskö är ju som en sommarstad och vintertid så går vi alla i dvala. Enda stället som vi träffas på då är några medborgarinstitutets kurser. Annars ser man inte någon inte.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Klassläraren, KIVÅ L1897.

¹⁴⁶ Företagare inom livsmedelsbranschen, KIVÅ L1901.

¹⁴⁷ Turisttjänstemannen, KIVÅ L 1902.

Det är också på sommaren som större delen av stadens evenemang äger rum. Sommarens evenemang upplevs av stadsbornas om positiva, de samlar stadens invånare samtidigt som de kan locka besökare till staden. Pensionären berättade om ett par av de mest populära evenemangen, och bidrog med en utvecklingsidé:

Just de med de här Sjöbobacksdagarna, då kommer det ju mycket och träffar folk, och så har vi börjat med det här, i juli har vi ju en loppisdag så att folk får ha loppis på sina gårdar, och de anmäler dit till stan och så lagar stan en karta som de ger till folk som kommer. Så får de fara då runt och se vad folk har på sina gårdar till salu. Och det har varit jättepopulärt [...] och det har börjat komma folk från Kauhajoki och vi sa att vi skulle behöva någon som skulle hyra ut cyklar så att de skulle få cykla runt.¹⁴⁸

Särskilt Sjöbobacksdagarna och gårdsloppmarknaden uppskattas av invånarna, av vilka många antingen deltar i evenemangen eller är med om att arrangera dem. Att det kommer besökare till staden uppfattades också som något positivt. Flera av informanterna uttryckte uppfattningen att de lokala evenemangen är något som det hör till att delta i som Kasköbo, något av en principalsak. Även om det är frivilligt känns det viktigt att delta i dem då det en gång ordnas någonting. Säljaren förklarade deltagandets principer:

Om någonting ordnas så tycker jag att man måste delta för att [...] annars kan man ju inte komma och klaga att det inte ordnas någonting [...] heller.¹⁴⁹

Enligt klassläraren lägger man i staden också märke till vilka som inte deltar i evenemangen. Hon upprepar den tidigare nämnda principen om att delta när någonting ordnas. Deltagandet må vara frivilligt, men det är också viktigt:

¹⁴⁸ Pensionären, KIVÅ L 1895.

¹⁴⁹ Säljaren, KIVÅ L1907.

Det är lite sådär att det är alltid samma människor överallt. Att nu finns det ju sådana människor som man funderar att varför kommer de aldrig.

Men känns det liksom sådär att du måste delta?

Nej utan det är nog för att man vill och att det någon gång ordnas, så då vill man gå.¹⁵⁰

Evenemangen livar upp staden och kan påminna om en tid med mera liv och rörelse. Som påpekades om evenemangen i kapitel 7, är många av stadens invånare själva engagerade i arrangemangen av dem. Evenemangen kan ses som tillfällen då olika platser i staden laddas med betydelse och får vara ”platser” istället för ”ytor”. Bland informanterna märktes engagemang och en vilja att även själva delta och bidra till att liva upp och förbättra. Turisttjänstemannen, som själv valt att inreda en del av sitt trähus-hem till säsongsöppet café, berättade i intervjun om sina förhoppningar om ett uppvärderat trähusområde med mera liv och företagsamhet:

Jag skulle vilja ha mera liv hit, restaurangliv. Det har ju alltid gått förr så varför skulle det inte gå nu? Och mera att vi skulle satsa, vi som bor i de här gamla husen, husen skulle öppna sådana småbutiker och sådant. Kanske ha uppe sommartid bara till en början, och om det funkar anställa folk och ha lite mera rörelse på det viset.¹⁵¹

Informanterna delade en syn på trähusområdet som resurs och möjlighet men flera betonade också behovet av ökad kommers och liv i staden i allmänhet. Också provisorn uttryckte ett intresse för att utveckla staden och att satsa på turismen:

Jag skulle nog vara villig att försöka bygga upp en stad som sjuder av liv och som skulle ge människor något att komma till [...] till exempel sådana detaljer som att hålla igång kioskerna över somrarna. [...] För turismen också har jag

¹⁵⁰ Klassläraren, KIVÅ 1897.

¹⁵¹ Turisttjänstemannen, KIVÅ L1902.

funderat mycket att vad skulle man kunna bidra med så att folk skulle komma hit och det skulle ge pengar åt staden.¹⁵²

Vad borde då enligt Kasköborna själva göras för att locka nytt folk till staden? Provisorn ansåg att man från stadens håll speciellt borde satsa på att locka barnfamiljer, men uttryckte samtidigt också en medvetenhet om begränsade möjligheter:

Man borde satsa på barnfamiljer för att få folk att flytta hit, men det är ju nog svårt när Metsä-Botnia har försvunnit, att det har tvärt om varit en stor utflyttning, och tyvärr ser man ju nog många hus som står tomma, att folk har flyttat härifrån och många hus är till salu [...] Man borde om man skulle få hit någon industri eller någon annan stor arbetsplats.¹⁵³

För inflyttning krävs också arbetsplatser, och livsmedelsföretagaren såg goda möjligheter för näringar i Kaskö framtiden och trodde på framtiden:

Vi har ju Metsä-Botnia området där och tomma lokaler, medan vi nu har lågkonjunktur är det väl svårt att få någon dit. Men i framtiden tror jag nog att det kommer någonting dit som fungerar där och har behovet av området och fastigheterna som finns där. Dessutom så tror jag ju starkt på hamnen själv. Hamnen är en viktig del av vår verksamhet och den kommer troligen att fördjupas i framtiden. För tillfället har de ju redan bestämt att järnvägen ska rustas upp mot Seinäjoki och det är ju både positivt för hamnen och industriområdet, så nog tror jag att Kaskö har en framtid. Nya arbetsplatser och en ny inflyttning.¹⁵⁴

I marknadsföring av småstaden kan uppmärksamheten vid behov flyttas från industrins uteblivna framsteg till en välbevarad trähusarkitektur eller kustens natur, och befolkningsminskning kan ompaketeras som en lugn och stillsam miljö, men det tar

¹⁵² Provisorn, KIVÅ L 1896.

¹⁵³ Provisorn, KIVÅ L 1896.

¹⁵⁴ Företagare inom livsmedelsbranschen, KIVÅ L1901.

inte bort problemen i sig med nedlagd industri eller utflyttad befolkning. Också lokala arbetsplatser behövs om inte staden sakta men säkert ska bli en sovstad, där människor endast bor medan de arbetar annanstans. Sovstaden må vara en betydelsefull plats för dem som bor i den, men den är folktom och livlös dagtid.

8.4 "Förr fanns det..."

Men hur var det egentligen tidigare i Kaskö? Vad var det som var annorlunda förr? Flera informanter kunde minnas en tid före utflyttning och avbefolkning, och en rikare stad med mera liv och rörelse. Klassläraren kom särskilt ihåg gångna tiders evenemang:

Ja, nog fanns det ju mera människor här då förr när man var liten. Och nu ordnades det kanske mera då nog. Jag kommer ihåg själv alltid på sommaren var det en sådan där stor fiskarfest här. Och sen kanske på något vis, jag vet inte, människorna är lite mera inåtvända.¹⁵⁵

Också företagaren kunde minnas en livligare uppväxttid, och gav exempel på hur den då helt nya industrin påverkade staden och livet i staden på 1970-talet:

"Det har nog förändrats ganska mycket från den tid då jag var liten så var det nog mera liv och rörelse. Då blev det ju som en utveckling på 1970-talet när Metsä Botnia byggdes och staden utvecklades väldigt mycket, det tillkom många nya arbetsplatser här. Och servicenivån steg ju då i och med att mera folk flyttade in hit... Men nu har allt det där stannat upp..."¹⁵⁶

Informanterna kom också ihåg en mer livfull stadskärna och kunde berätta om affärsverksamheten som tidigare funnits där, speciellt längs Rådhusgatan.

¹⁵⁵ Klassläraren, KIVÅ L1897.

¹⁵⁶ Livsmedelsföretagaren, KIVÅ L1901.

Restaurangföretagaren förklarade: ”Förr fanns här till exempel på Rådhusgatan femtio olika affärer, svårt att tänka sig idag. Det finns som skyltfönster i nästan varje hus.”¹⁵⁷

De butiker och affärer som restaurangföretagaren syftade på fanns ofta i vanliga bostadshus, där ett eller två rum avdelats för affärsverksamheten. Antalet privata affärer var under 1900-talet stort, men de flesta fanns bara en relativt kort tid¹⁵⁸. Verksamheten längs Rådhusgatan var speciellt livlig, och ännu 1950 fanns det till exempel hela fyra skomakare i Kaskö. Butikerna kändes igen genom sina större fönster med skyltning. Stadens kundkrets var ändå liten så hård konkurrens uppstod och utkomstmöjligheterna inom handel var begränsade redan då. Efter den sista större inflyttningen blev den då största kedjebutiken Kaskelotti den dominerande, vilket ledde till att de sista småhandlarna i livsmedelsbranschen så småningom helt slutade med sina verksamheter.¹⁵⁹ Det var alltså inte industrinedläggningen som bidrog till denna utveckling utan den hade redan börjat årtionden tidigare. Husfasaderna med sina gamla skyltfönster, ibland igenbommade, är en del av gatubilden än idag, trots att affärsverksamheterna till övervägande del är borta sedan länge. (Bild 7)

¹⁵⁷ Restaurangföretagaren, KIVÅ L1915. Skribentens översättning från finska: ”*Aikaisemmin tässä tota Raatihuoneenkadulla esimerkiksi niin siinä on ollut viisikymmentä eri liikettä, vaikea kuvitella tänä päivänä. Niin kuin näyteikkuna on melkein jokaisessa talossa*”

¹⁵⁸ Finell 1983, 135.

¹⁵⁹ Åström 1985, 163-164.

Bild 7. Husfasad på Rådhusgatan 26 med igenbommat skyltfönster.

Caféer och småbutiker finns i stadskärnan också idag, men i betydligt mindre grad. I en del gamla hus har nya verksamheter uppstått på senare år, men affärerna är inte längre inriktade på dagligvaruhandel utan utbudet består av till exempel konsthantverk, gåvor och minnesföremål, en utveckling som är långt från ovanlig i motsvarande trähusstadsdelar när de uppvärderas och gamla hus återanvänds i nya syften. Denna form av verksamhet tenderar att i första hand rikta sig till besökare, medan invånarnas dagligvarubehov sköts i större kedjebutiker utanför stadskärnan. De nya affärerna finns främst i de södra och västra delarna av stadskärnan, alltså den tidigare mera ansedda delen av staden och flera av dem marknadsförs på stadens turismsidor.¹⁶⁰ (Exempel på hus med nya verksamheter på bilder 8 och 9)

¹⁶⁰ Stadens turismsidor visitkaskinen.fi <https://visitkaskinen.fi/sv/services/butiker-och-tjanster> (26.04.2019).

Bild 8. Krukmakaren Murray på Rådhusgatan 4. Huset har piffats upp och omges även av en vacker trädgård med utställda keramikföremål. Här säljs lokalt hantverk, butiken är mycket uppskattad och plockas fram i stadens marknadsföringsmaterial.

Bild 9. Våren 2014, vid skribentens besök i staden, fanns på Rådhusgatan Butik Wasa Bank, som sålde gåvor och hantverk i ett vackert gammalt hus som tidigare varit en bank.

Under fältarbetets gång stod det tidigt klart att trähusbebyggelsen i stadskärnan värdesätts både från stadens håll och av invånarna. Att rusta upp denna typ av områden kan höja en stads representativa image – till exempel från sliten småstad till välbevarad historisk stad. Detta har medvetet använts också i Kaskö. Det förindustriella Kaskö var långt ifrån dagens trähusidyll¹⁶¹ men den bild man får av Kaskö ger lätt intrycket av något kontinuerligt och oföränderligt, av en värld där ”tiden stått stilla”. Stadskärnans vackra trähus och trädgårdar hålls i skick, och flera gamla hus med tidigare affärsverksamhet har åter tagits i bruk, men för andra verksamheter än tidigare. Området är visuellt tilltalande, men invånarna saknar liv på gatorna och fungerande dagligvaruhandel. Ju tommare och tystare gatubilden blir, desto mer övergår stadskärnan till att vara en estetisk yta. Nya verksamheter i husen är ändå ett sätt att behålla någon grad av liv och kommers i stadsrummet. Invånarnas upplevelser av staden speglar både en romantisk, havsnära småstadsidyll och en oro för framtiden. Enligt bl.a. Harvey hör kapandet av trygga platser i en skiftande värld, formandet av en lokaliserad estetisk bild ihop med möjlighet att forma en känsla av identitet¹⁶². I osäkra tider ökar intresset för det traditionella och historiska.

9. Minnet

Crawshaw och Urry påpekar att turism inte bara involverar minnet utan att turismen också kan ses som ett sätt att ta i bruk andras minnen.¹⁶³ Men minnet är inte värdefullt bara för turismen utan spelar också roll för invånarnas egna upplevelser av sin egen stad. I det här kapitlet behandlas intervjumaterial med trähusområdets invånares historier och minnen rörande sina egna hus, sedan presenteras Kaskö Hembygds- och museiförening som lokalhistorisk aktör, och två nyare broschyrer om staden analyseras för att åskådliggöra hurdan roll bilder av stadens historia i form av minnen har i representationen av staden.

¹⁶¹ Se t.ex. Finell 1995, 91.

¹⁶² Harvey 1990, 303.

¹⁶³ Crawshaw&Urry 2000, 179.

9.1 Husens minnen

Gamla trähusstadsdelar och deras arkitektur framhävs idag ofta som idylliska boendemiljöer och en del av vårt kulturarv. Som konstaterades i förra kapitlet uppskattas Kaskös trähusbebyggelse mycket av stadens invånare och anses viktig att bevara. Här behandlas de berättelser av informanter som bor i den gamla trähuskärnan. Vi bad dem berätta om sina hus och om husets historia. Vad fick dem att välja att bosätta sig just där och vad betyder det att kunna berätta "husets historia"?

De av informanterna som själva var bosatta i den gamla stadskärnan kunde ofta både gärna och stolt berätta om "historian" bakom sitt hus eller sin gård, såsom tidigare inneboende eller verksamheter. För en del av informanterna var det fråga om den egna släktens historia, som de genom huset kunde bekräfta och bli delaktiga i, eller personliga minnen som hör ihop med platsen. Provisorn berättade om varför deras tomt är värdefull för henne, och delade ett barndomsminne av platsen från tiden före huset ens uppförts:

Det var min mammas tomt [...] När jag var liten och vi for på Första maj-utfärd så då for vi alltid till den här tomten. För här var det bara berg och sten och så satt vi här då på första maj på en filt och hade mjöd och grisar med då när vi var här då.¹⁶⁴

Också ett sådant minne relaterar henne själv till platsen och ger henne en roll i platsens historia. Några informanter bodde i hus som redan hunnit vara hem för flera generationer av familjen. Primärskötarens hus hade gått i arv och hon antydde också en förhoppning om att även någon ur nästa generation ska bo i huset i framtiden.

Nå min man är ju född här, i den här kammaren. Så vi brukar säga att cirkeln är sluten. Så vi får se om någon av flickorna börjar bo här någon gång i världen.¹⁶⁵

¹⁶⁴ Provisorn, KIVÅ L1896.

¹⁶⁵ Primärskötaren, KIVÅ L1899.

Försäljningschefen kunde berätta om sitt hus historia från tiden före den egna familjen flyttade in, en historia som samtidigt sammanlänkar huset till Kaskös historia och träindustrin på orten.

Södra delen är byggd redan i 1800-talet och här har ju bott min sambos släktingar, hennes mammas syster någon gång på 1900-talet och på det sättet och sen det här huset har varit tjänstebostad till Kaskisten Puutavaras verkställande direktör och på uthuset där på tegelhuset där har varit fyra lastbilsgarage.¹⁶⁶

Också de av informanterna som köpt sina gamla hus, vars hus alltså inte funnits i familjen hade historier att berätta om sina hem. Oavsett om huset tidigare funnits inom den egna släkten eller om det kommit i den nuvarande ägarens händer genom senare inköp verkade det för de inneboende viktigt att känna till husets ”historia”. Klassläraren, i vars hem det tidigare hade funnits en butik, kunde berätta i detalj om den tidigare verksamheten i huset. Också i hennes historia knyts ändå den egna familjens historia till huset och till Kaskös historia:

Det här är byggt 1936, och där tomten mittemot så där, de var som ägde det här huset som har byggt det också, så där har varit biografen förr. Den är tom nu, våra barn brukar leka på den! [...] Och det här, i mitten av huset finns ett sådant här butiksutrymme, som många andra hus här på Rådhusgatan så är det en dörr till gatan, att där har varit en butik, ännu då när jag var liten, att det har varit ganska mycket olika saker här, först så [...] den här mannen som byggde det här huset att han var bagare. Och i uthuset vårt fanns en gammal ugn som tyvärr rivits bort, och så sålde de bröd då. Min mormor som flyttade till Kaskö någon gång när hon var ung har berättat att de brukar köpa färskt bröd här just då.¹⁶⁷

¹⁶⁶ Försäljningschefen, KIVÅ L1913.

¹⁶⁷ Klassläraren, KIVÅ L1897.

Trots att inte huset i sig funnits inom familjen fanns det minnen som relaterade huset till familjen, i detta exempel även informantens mormors minnen. Även turismtjänstemannen bor i ett gammalt hus. När de renoverade huset valde hon att uppmärksamma en del av husets historia genom att bevara butiksutrymmet som sådant:

Det är byggt 1912, till en som hette Höglblom, jag känner inte till så mycket om henne, men så köpte två damer det, det var två systrar och en bror som köpte det. Sen så började de med en mjölkaffär här, så det har jag bevarat, det är rummet i knuten. Och det var ju affär då från ungefär 1930 till slutet av 1960 med mjölkaffär. Och vi köpte det runt 1994 och så grundrenoverade då två år. Så 1996 flyttade vi in.

Har ni gjort några större förändringar?

Nej ser du, det var museihus så vi fick som inte ändra på fasaden på det viset, det enda vi ändrade på var att vi fick två fönster extra på vinden och en balkong.¹⁶⁸

De informanter som bodde i trähusområdet berättade gärna om hur de renoverat sina hus. För den som vill rusta upp ett gammalt hus på ett skyddsplansområde kan det vara en utmaning att balansera egna behov och uppställda krav rörande fasaden. Som provisorn här berättar, kan det ändå gå att göra också större förändringar i husets interiör:

Och så började vi renovera det här [...] till egnahemshus, men det var nog mycket jobb för det var ett eller det syntes att det var ett ålderdomshem eller vandrarhem med en lång gång med rum då åt olika sidor, men att vi har byggt en del mellanväggar och rivit bort en del mellanväggar någonstans så vi har fått rum då med ingången. Småningom tog det form!¹⁶⁹

¹⁶⁸ Turismtjänstemannen, KIVÅ L1902.

¹⁶⁹ Provisorn, KIVÅ L1896.

Pensionären, som inom rutplaneområdet men i ett nyare hus erkänner att hon i efterhand börjat ifrågasätta deras val att låta bygga ett modernare hus, vilket man på den tiden ännu tilläts göra också i centrala Kaskö:

Tyvärr när vi byggde -72, så fick vi ju bygga stenhus, så när vi nu är här [...] vi två här emellan så har stenhus. Men det var då, de brydde inte sig. Men vi har ju i efterhand tänkt på det att om vi borde slå ovanpå, men det har nog inte bara blivit av.¹⁷⁰

Då de gamla trästäderna ses som kulturarv får byggnaderna representera delar av stadens historia och stå för konkreta minnen av stadens förflutna. En historisk miljö kan locka turister, och sedan kan turismen bidra till att den idylliska gamla miljön bevaras. På det här sättet blir det historiska en del av invånarnas vardag, samtidigt som turismen kan föra med sig nya inslag i stadsbilden i form av till exempel butiker eller caféer. Kulturarvet blir en viktig investering, då bevararna skyddar platsen som turisterna sedan besöker. När något kopplas till kulturarv, menar Bendix, modifieras det för att passa dagens behov. Då detta innebär att vissa egenskaper väljs ut och framhävs medan andra tonas ner, kan en enklare helhet skapas utan synliga spår av specifika tidigare levda politiska eller sociala erfarenheter. På det sättet kan en stad skapa en positiv historisk image genom att fokusera på en önskad period istället för en mindre smickrande närhistoria.¹⁷¹ De som förvaltar kulturarvet står för utmaningen att möta besökarens behov utan att kompromissa bort platsens historiska integritet.

För de som bebor och bevarar de gamla trähusen i Kaskö handlar intresset för bevarande och för husens historier ändå inte i första hand om återskapande av någon viss tidsperiod eller musealiserande av husen, även om man kan se fascinationen för ett sådant område som en viss vurm för förmodern tid. De personliga och individuella minnena av husen tillsammans med historierna om dem laddar platsen med värde för dem som bor där. För den vars hus gått i arv i familjen kan den egna släktens historia

¹⁷⁰ Pensionären, KIVÅ L1895.

¹⁷¹ Bendix 2000, 38-39.

relateras till stadens historia, och för andra kan också husets historia i sig göra det. Husen har, oavsett deras tidigare historia, gjorts till centrumbornas egna hem efter förmåga och möjlighet anpassats enligt deras behov. Trähusområdet hör starkt ihop med bilden av Kaskö. Att bo i just trähuskärnan kan bli en platsidentitet och bidra till en känsla av samhörighet och kontinuitet. Samtidigt bidrar invånarna genom att rusta upp och vårda de gamla husen och trädgårdarna till att upprätthålla den idylliska bilden av småstaden. Ett ökat intresse för bevarande av de äldre husen kan inte förklaras som en reaktion på industrins nedläggning i sig, då denna trend redan pågått sedan tidigare. Däremot kan vurmen för ett sådant område avspegla den mera omfattande dragning till det förgångna, den längtan efter stabilitet och kontinuitet som lockar i en föränderlig värld¹⁷². Stadens skyddsplan kan också ha påverkat invånarnas uppskattning av den gamla trähusbebyggelsen genom att öppna deras ögon för områdets värde.

9.2 Kaskö Hembygds- och museiförening

Museerna spelar en viktig roll i bevarandet av minnen och formandet av det lokala kulturarvet. En viktig lokalhistorisk aktör på orten idag är Kaskö Hembygds- och museiförening. Kaskö Hembygds- och museiförening r.f. grundades i april 1974. Föreningens främsta uppgift är upprätthållandet av Kaskö hembygdsmuseum (bild 10) och dess verksamhet, samt Fiskemuseet (bild 11), ett litet museum inrymt i en tidigare salteribyggnad på Sjöbobacken och inriktat på fiskerinäringen. I samband med fältarbetet 2010 fick vi intervjua föreningens dåvarande ordförande, (här: *Museiamanuensen*). Museiamanuensen hade innehaft ordförandeposten sedan år 2000, en roll som i praktiken också innebar att hon övertog ansvaret för hela hembygdsmuseet. Intresset för föreningen väcktes tidigt och hon hade varit engagerad i föreningen sedan skoltiden.¹⁷³ Hembygdsmuseet finns i dag på Rådhusgatan 48 men ursprungligen, från starten 1974 verkade hembygds- och museiföreningen i en annan lokal på Alexandersgatan 49, där man fick hyra fyra rum på vinden. När huset sedan såldes i slutet av 1970-talet kontaktade föreningen Kaskö stad med förslaget att få använda Bladhiska gården, men fick avslag. Med hjälp av en medlare från Svenska

¹⁷² Se t.ex. Lowenthal 1998, 6.

¹⁷³ Museiamanuensen, KIVÅ L1906.

kulturfonden fick de 1983 inköpa den gamla köpmansgård på Rådhusgatan där museet fortfarande verkar, efter att ha hyrt gården av Svenska kulturfonden. Föreningen fick själva skaffa material till den renovering som vid tiden för intervjun 2010 fortfarande pågick.¹⁷⁴ Enligt museiamanuensen har renoveringen skett utgående från museets föremålsbestånd. En övervägande del av föremålen i museets ägo har donerats. Av de omkring 2600 föremål som vid tiden för intervjun fanns i bottenvåningen uppskattade hon att enbart ett 20-tal inköpts, resten var donationer.¹⁷⁵

Till museets Kasköhistoria hör också gårdens egen historia. Gården köptes [år 1851] av handlaren Daniel Renström från Raumo, och en stor del av den nuvarande byggnaden transporterades till Kaskö från Pörtom och byggdes upp på tomten. Det mindre hus som stod på tomten sedan tidigare¹⁷⁶ blev inbyggt i det nya, större huset. Renström hade en sprithandel i husets södra del, med fabrik på strandsidan av tomten. 1917 såldes tomten till fiskhandlare Oskar Koskinen, det vill säga samma person som också uppförde Salteriet, där Fiskemuseet nu finns. Hans fiskhandel var i Salteriet, medan familjen bodde i huset på Rådhusgatan. I byggnaden har också funnits andra verksamheter, bland annat en frisersalong och ett bageri, och under bostadsbristen bodde där flera hushåll.¹⁷⁷ Vid renoveringen av museifastigheten upptäcktes ett vackert, i slutet av 1800-talet stjärnbemålat tak i salen, vilket idag har ett visst symbolvärde då det hänför sig till det lokala uttrycket ”Di e ju lika mång som stjärnorna på Renströms himmel!”¹⁷⁸. I museifastigheten finns även en kakelugn som är lokalhistorisk på så vis att den tillverkats vid Benvik porslins- och fajansfabrik, den är från mitten av 1800-talet och ”unik i Kaskö”.¹⁷⁹

Till museiverksamheten hör, som tidigare nämnt, även fiskemuseet på Sjöbobacken. Byggnaden som idag fungerar som museum uppfördes 1916 och ägdes även den av

¹⁷⁴ Museiamanuensen, KIVÅ L1906.

¹⁷⁵ Museiamanuensen, KIVÅ L1906.

¹⁷⁶ Museitomten är belägen i den norra änden av stadsplanen, där stor del av invånarna var mindre förmögna och husen mindre i storlek än i den södra änden.

¹⁷⁷ Museiamanuensen 2010.

¹⁷⁸ Citatet från Kaskö stads turismsidor: <https://visitkaskinen.fi/sv/radhusgatan-48-carl-daniel-renstrom> (26.04.2019).

¹⁷⁹ Museiamanuensen 2010.

fiskhandlare Koskinen. Där har tidigare varit ett salteri och huset är fortfarande i folkmun känt som ”Koskinens salteri”. 1980 köptes byggnaden av Kaskö stad och några år senare kunde fiskemuseet öppnas för allmänheten.¹⁸⁰ I fiskemuseet finns olika slags föremål som rör fiske, med särskild vikt på strömmings- och sälfiske.

Museer kan ses som förvaltare av kulturarvet. Dagens museiverksamhet framhäver dels fisket och sjöfarten, dels det 1800-talets borgerskap. När vi besökte museet i samband med fältarbetet hade de inga direkt tematiska utställningar. På museet säger man sig vilja visa upp exempel på flera olika livsföringar, men tyngdpunkten ligger som nämnt i huvudsak på vissa utvalda samhällsgrupper, och den tidsperiod som visas är främst 1800-talet och tiden kring förra sekelskiftet. Stadens med tiden inflyttade arbetarbefolkning ges inte mycket synlighet alls och det är i första hand den tidigaste, till stor del svenskspråkiga befolkningen som ges utrymme i utställningen. Man kan också fråga sig hur mycket utställningarna verkligen berättar om just Kaskö då en inte obetydlig del av föremålen hämtats från annat håll och livsföringarna som beskrivs också funnits på andra orter. De donerade föremålen medför samtidigt att donatorerna på ett mycket konkret sätt kan bli delaktiga i den historia som museet uppvisar. Som alltid på museer görs ändå ett urval i form av vilka föremål som får synas i museiutrymmena och vilka som hålls i lager. Här kan man säga att museet bekräftar stadens förmoderna historia som värdefull. Ju mer tonvikt som läggs på visuell representation, desto större roll spelar aktörer som museer, i och med att de har möjlighet att bestämma om vad och vem som representeras i bilden utåt¹⁸¹. Kulturarvet kan, som t.ex. Bendix påpekar, avnjutas utan att behöva brottas med svåra frågor rörande maktrelationer¹⁸².

9.3 Det fiktiva minnesalbumet

Ett av de mest konkreta uttrycken för viljan att prägla och sälja bilden av en stad är turistbroschyren. Jag kommer här att analysera två olika broschyrer om Kaskö, som

¹⁸⁰ Broschyr: *Sjöbobacken i Kaskö*.

¹⁸¹ Zukin 1995, 10.

¹⁸² Bendix 2000, 38.

båda riktar sig till besökare. Broschyrbilder i större format går att finna i avhandlingens bildbilaga.

En intressant detalj är den gemensamma nämnaren att båda broschyrerna på varsitt sätt bygger på *minnen* av staden, minnen som ska skapa vissa förväntningar hos besökaren. I dessa två relativt nya broschyrer, *Kaskinen Kaskö – Idyllisk småstad* och *Sjöbobacken i Kaskö* används upplevelsen och minnet som verktyg i skapandet av en idyllisk bild av Kaskö; minnet av hur det var ”förr” på Sjöbobacken och hur en fiktiv familj upplever Kaskö av idag. Till Kaskö önskas både besökare och nya invånare och broschyrerna avspeglar på var sitt sätt tydligt denna önskan.

Broschyren *Kaskinen Kaskö – Idyllisk ö-stad* (bild 12), som utgetts inom turismprojektet www.visitkaskinen.fi, tar sig formen av ett slags fiktivt minnesalbum där en påhittad familjs minnen av en utfärd till Kaskö beskrivs. Upplevelserna i sig beskrivs i både nutid och dåtid, i form av korta reflektioner, men berättelserna ger intryck av att ha blivit nerskrivna på plats och sedan sammanställda ”i efterhand” av någon som upplevt Kaskö:

Vi hittade det här underbara stället av en händelse när vi vek av från riksåttan. Kaskö är en bedårande liten trähusstad, som bevarat en känsla från förgångens tid. Den är intressant byggd enligt rutplanemodell. Vi fick höra, att kung Gustav III beviljade stadsrättigheter åt Kaskö 1785. Staden har breda gator som kantas av trähus i vackra färger. Tomterna är stora och avstånden mellan husen minskade risken att eldsvådor skulle sprida sig. Gårdarna är lummiga och välskötta och det kändes som om vi stigit in i Astrid Lindgrens värld.¹⁸³

¹⁸³ Broschyr: *Kaskinen Kaskö – Idyllisk ö-stad*.

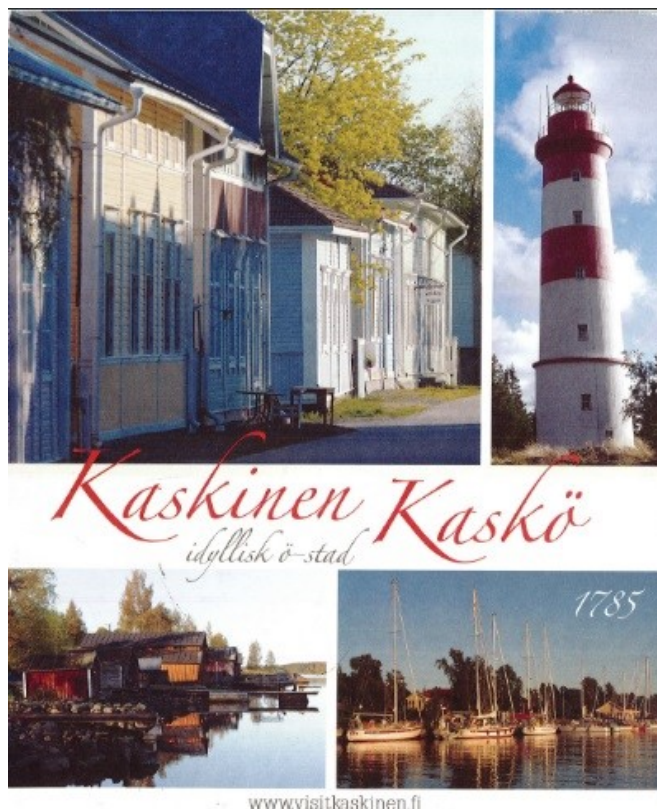

Bild 12. Broschyren *Kaskinen Kaskö idyllisk ö-stad*. Pärbild.

Broschyrens berättarröst tillhör mamman i familjen, som ger läsaren en bild av en idyllisk sagovärld. Förutom henne består familjen av en pappa, morföräldrar och ett okänt antal barn. Helheten utgörs av en uppiktad minnesskildring av ett slumpmässigt besök i Kaskö som i slutänden ledde fram till familjens beslut att bosätta sig i staden:

Kasköborna kallar sin lilla stad för Paradisön. Ofta då regnet vräker ner på fastlandet runt Kaskö, så skiner solen över ön. Paradisön förtrollade även oss, vi köpte till slut ett vackert gammalt trähus tillsammans med mina föräldrar och min systers familj som gemensam sommarbostad. Men efter att ha renoverat hela sensommaren, kändes det värre och värre att återvända till storstadens våningshus. Vi beslöt helt enkelt att stanna.¹⁸⁴

¹⁸⁴ Broschyr: *Kaskinen Kaskö – Idyllisk ö-stad*.

Förutom att de fann staden ”av en händelse” då de vek av från riksvägen, råkar familjen också besöka Kaskö just medan sommarens populäraste evenemang pågår, bl.a. får de uppleva ”de traditionella Sjöbobaksdagarna”. Också visuellt tar broschyren formen av ett minnesalbum. Passande nog verkar åtminstone den ena föräldern vara oberoende av arbetsplats på orten – om pappan nämns att han skulle börja jobba hemifrån. Den andra föräldern, mamman som är berättaren, ska efter flytten till Kaskö ”försöka skaffa [s]ig ett halvtidsjobb för att få mer tid över för familjen och mig själv [...] Någon gång ska jag förverkliga min dröm om en butik för närproducerad mat.”¹⁸⁵ I en situation där lokala arbetstillfällen saknas är det strategiskt att rikta sig till dessa två grupper, de som jobbar på distans och de som vill *downshifta*, d.v.s. dra ner på arbetstakten för att ägna mera tid åt familjen eller egna hobbyer. Broschyrens familj som kommer utan krav på arbetsplats på orten och som samtidigt har med sig flera barn är alltså närmast ideala nya Kasköbor.

Texterna varvas i broschyren med bilder och korta fakta om staden till en helhet i stil med en *scrapbook*, ett *bricolage* av information som verkar sträva efter att se lite romantiskt och ”handgjord” ut (bild 13-14). Bland broschyrens bilder finns trähus, havs- och naturbilder, fyren, Bladhskas gården samt interiörer och konsthantverk. Det finns även ett flertal bilder på barn i olika aktiviteter och små tecknade illustrationer. Stor del av bilderna är tagna på sommaren, men på det sista uppslaget, där familjen bestämt sig för att stanna, byts årstiden till vinter. Platser som nämns är t.ex. trähuskärnan, Mariestrands camping, gästhamnen, hembygds museet, Sjöbobacken, Bladhskas gården och Sälgrund, d.v.s. i stort sett samma platser som nämndes under intervjuer.¹⁸⁶ Broschyrens bilder, trots att de i verkligheten är tagna av flera olika fotografer, ska ge intrycket av att vara besökarnas egna bilder. Familjens vuxna förekommer inte på bild men nog ett antal barn som ska anspela på familjens okända antal barn. Med broschyren försöker man just som i Urrys hermeneutiska cirkel väcka förväntningar men hjälp av (minnes-)bilder som föreställer någons upplevelser av platsen.

¹⁸⁵ Broschyr: *Kaskö – Idyllisk ö-stad*.

¹⁸⁶ Se kapitel 7.1.

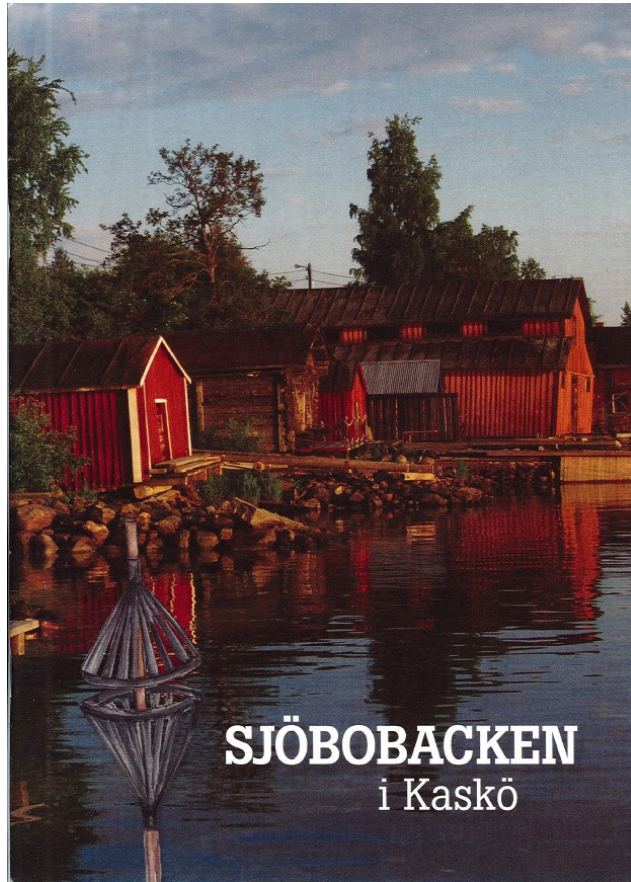

Bild 15. Broschyren *Sjöbobacken i Kaskö*, pämbild.

Här presenteras de olika platserna och byggnaderna på området, såsom (1) *stallet*, (2) *rökeriet*, (3) *tjärplats*, (4) *sjöbod* och (5) *fiskemuseet*. Texterna i den här broschyren följer inte kronologisk ordning utan utgörs av fristående tillbakablickar. Platsbeskrivningarna varvas i broschyren med lokalhistoriska inslag om fiskeriets betydelse för orten, fiskehistorier i allmänhet och beskrivningar av gamla arbetsmetoder. Vid sidan av detta finns även korta minnesberättelser av Kasköbor, som berättar om deras individuella minnen av Sjöbobacken "förr". Ofta är det barndomsminnen som berättas, hur det var att växa upp i Sjöbobackens närhet:

Åke minns hur han som barn fått lära sig att binda bragder. 'På en sköthalva var det 1200 maskor i ett varv. Man skulle binda minst tio varv om dagen. Dessutom skulle man läsa katekesen samtidigt. Tog man en felmaska kunde

man få sig en ”hurvel?”. Barnen hjälpte också ofta till med att fylla på bindnålarna.¹⁸⁷

Bild 16-17. Uppslag i broschyren *Sjöbobacken i Kaskö*.

Detta slag av illustrerande berättelser kan användas för att levandegöra historien. I broschyren finns historier, ofta underhållande, om allt från sälfiske, kreativa lösningar under krigstiden, väder och vidskeplighet till fest och vardag på området och relaterat till fisket. Den upplevelse en besökare förväntas få av Sjöbobacken beskrivs tydligt:

Stadens gamla fiskeläge, Sjöbobacken, påminner om en tid då fisket var det viktigaste näringsfånget i Kaskö. Här på Kvarnskatan finns doften av tjära och strömming kvar i sjöbodar och gistvallar. Besökaren får på Sjöbobacken uppleva en av stadens mest genuina och idylliska turistattraktioner.¹⁸⁸

¹⁸⁷ Broschyr: *Sjöbobacken i Kaskö*.

¹⁸⁸ Broschyr: *Sjöbobacken i Kaskö*.

I *Kaskinen Kaskö Idyllisk ö-stad* handlade berättelserna om en tänkt nutid medan de berättelser som citeras i Sjöbobacken i Kaskö alla beskriver gångna tider, då livet på platsen såg annorlunda ut än idag och området hade en annan betydelse. Många av bilderna i broschyren om Sjöbobacken är tecknade och fungerar som illustrationer till minnesberättelserna men även gamla fotografier ingår. Det fiskeri som beskrivs i broschyren och de platser som förknippas med det har lite att göra med dagens fiskerinäring utan återspeglar gångna tiders fiskeritradition och ger insikter i livet på och kring fiskeläget under ”en tid då fisket var det viktigaste näringsfånget i staden”. Historiebruket här kan jämföras med den ”historiska rundturen”¹⁸⁹ i hur upplevelsen av platsen inte i första hand bygger på det besökaren verkligen ser eller gör där på plats, utan på att med hjälp av givna förhandskunskaper om platsens historia själv får föreställa sig den atmosfär och de livsformer som fanns där. Fiskets historia kan ses som en del av Kaskös kulturarv, och Sjöbobacken är den plats som oftast får representera detta arv. I citatet ovan beskrivs Sjöbobacken som en turistattraktion och också i intervjusvar har platsen nämnts som sevärd.

I båda broschyrerna beskrivs *tänkta* upplevelser av platserna ifråga. I broschyrerna kan man läsa vilka platser som borde ses (eller *upplevas*) och i vissa fall till och med *hur* platsen borde upplevas, hur upplevelsen borde kännas. Intressant är hur det i båda fallen görs i form av ”minnen”, även om det i *Kaskö Idyllisk ö-stad* inte är fråga om någons riktiga minnen utan påhittade sådana. Ändå ges läsaren en känsla av personlig rekommendation. Så här skapas, helt enligt Urrys hermeneutiska mönster¹⁹⁰, förväntningar på platserna och dessa förväntningar är tänkta att uppfyllas under besökets gång. Genom att väcka sådana förväntningar som kan uppfyllas går det att minska risken att besökare ska råka ut för oönskade eller annars negativa upplevelser – eller fokusera på fel saker. Uplevelsen styrs till så grad, och den som formar upplevelsen av en plats påverkar också minnet av platsen.

¹⁸⁹ Se kapitel 7.3.

¹⁹⁰ Se Urry&Crawshaw 2000.

Som tidigare påpekats, innebär varje val att uppmärksamma något, att något annat som följd väljs bort. I båda katalogerna är det historier och ”minnen” som används för att skapa denna eventuella besökarens förväntan, någon annans minnen får färga besökarens förväntan och sedan upplevelse av staden. Katalogernas platser säljs med hjälp av ”minnen” av platserna. I broschyrerna beskrivs upplevelser av olika platser i Kaskö, ofta med speciell fokus på barn. Kaskö, med de upplevelser som säljs, är speciellt lämpligt för barnfamiljer, vilket svarar på både offentliga och privata personers tidigare citerade kommentarer om behovet av en större inflyttning av barnfamiljer till staden. Så länge lokala arbetsplatser saknas riktar man sig i praktiken ändå till personer som antingen är pensionärer, har valt att downshifta eller är beredda att arbeta på distans, grupper som med undantag för pensionärer också antyds bland annat i broschyren *Kaskö Idyllisk ö-stad*.

Denna analysdel av avhandlingen har varit indelad i tre kapitel enligt den hermeneutiska cirkel John Urry använder för att förklara hur bilder påverkar upplevelsen av en plats genom att väcka förväntningar som påverkar upplevelsen som i sin tur formar minnet som igen kan brukas för att skapa förväntningar. Som framkommit både i intervjuer med offentliga personer och privata, hoppas man kunna locka nya invånare till staden, inte minst barnfamiljer. Gentrifierade, uppsnyggade trähusområden förknippas ofta med inflyttad medelklass och betoningen från stadens håll på småstadens trygghet kan säkert tilltala barnfamiljer. Man verkar också rikta sig till personer med intresse för downshifting, vilket avspeglas både i stadens ena broschyr och i hemsidans beskrivningar. Flera av invånarna verkar dock ha bilden av att nya invånare i Kaskö, de som skaffar sig en bostad på orten, i första hand är sommarboende pensionärer. Trähuskärnan tillsammans med fiskets och sjöfartens platser påminner tillsammans om en tid före industrin, om de platser och näringar som verkar ses som något av Kaskö stads kulturarv. Platser som det gamla fiskeläget Sjöbobacken framhävs medan nyare områden inte alls synliggörs. Det förflutna idealiseras lätt och har enligt Lowenthal ofta fått rollen att ersätta en urholkad framtidstro då allt flera drömmer sig tillbaka till en simplare dåtid¹⁹¹. Invånarnas upplevelser av staden speglar

¹⁹¹ Lowenthal 1998, 10.

i stort sett den önskade bilden men de oroar sig också för framtiden och minns gångna tiders liv och rörelse. Samtidigt var de stolta över sin stad och trivdes i Kaskö. Stadens litenhet ompaketeras som idyll och trygghet i kontrast till större städers jäkt och trängsel, som ett lugnt och tryggt alternativ. Frågan är om denna tyngdpunkt på förindustriella tider och trygghet för att en liten stad ska kunna konkurrera med andra städer om nya invånare och turister. Är bilden av Kaskö tillräckligt lokal för turismen eller tillräckligt förtroendegivande för nya invånare?

10. Sammanfattning

Syftet med min pro gradu-avhandling har varit att åskådliggöra hur platser och tidsepoker väljs ut som representativa i en postindustriell småstads imageprocess. Genom att se på turistbroschyrer och hemsidor vid sidan av intervjusvar av invånare och offentliga personer ville jag göra en jämförande analys av bilder av staden. Fokus låg på föreställningar om stadens historia och hur platser väljs för att representera denna – eller väljs bort. Jag intresserade mig även för invånarnas egna bilder av staden och hur väl de motsvaras av bilden utåt.

Analysen var uppdelade i tre kapitel kallade *Förväntan*, *Upplevelsen och idealbilder* och *Minnet* enligt den hermeneutiska cirkel som John Urry använder som förklaringsmodell om hur bilden påverkar upplevelsen av en plats.

I kapitlet *Förväntan* riktade jag in mig på vad staden vill med imageprocessen och de offentliga aktörerna bygger förväntningar på staden. Jag ville här utreda stadens målsättningar och hur de avspeglas i de bilder man präglar av staden. Hur skapar en liten plats synlighet i konkurrens med andra om turister, invånare och investering? I detta kapitel såg jag närmare på bl.a. föreningen Kaskö Turism och på Kaskö stads hemsidor. En målsättning för staden är att locka turister, investerare och nya invånare, då helst barnfamiljer, till orten. Staden marknadsförs som trygg och lugn, i kontrast till en tänkt större stad. Från stadens håll betonar man trivsel och trygghet åt invånare, det havsnära och lokal historia åt turister och en öppen atmosfär åt företagare. Även

barnvänlighet betonas. Genom evenemang ger man bilden av liv och rörelse och lokala traditioner. Stadens centrala trähusområde får symbolisera både lokalhistoria och idylliskt boende och plockas fram tillsammans med platser som relaterar till fiskets och sjöfartens historia.

Kapitlet *Upplevelsen och idealbilder* är inriktat på Kasköbornas upplevelser av sin stad, vilka platser som är viktiga för dem, och hur det är att bo i Kaskö på 2010-talet. Hur väl motsvarar invånarnas bilder av staden dem som valts ut för marknadsföring? Det undersökte jag genom att studera sådant intervjumaterial som rör boende i staden samt deltagande i lokala evenemang och annan aktivitet. Kasköborna vi talade med uppskattar i sin stad och bekräftade den idylliska bild som visas utåt men oroade sig också över utflyttning och åldrande befolkning. Viktiga platser är trähusstaden, Bladhiska gården, Sälgrund och Sjöbobacken, med särskild betoning på platser som rör det historiska fisket. Trähuskärnan värderas högt och uppfattas även av invånarna som viktig för stadens image. Bevarande av den ses som viktigt, medan t.ex. det modernare bostadsområdet Cneiffbrinken inte passar in i stadsbornas bild av Kaskö. I trästaden har bott alla slags Kasköbor vilket kan vara en anledning till att den ännu idag uppfattas som gemensamt arv.

I det tredje analyskapitlet, *Minnet*, ville jag närma mig den historiska bilden av staden och präglingsen av den, men också invånarnas egna minnen av Kaskö förr och historier förknippade med de egna husen i trästaden. Vilken roll spelar minnen i bildskapandet och vems minnen ges synlighet? Här behandlade jag Kaskö Hembygds- och museiförening och de bilder av staden som ges i två av stadens turistbroschyrer som båda bygger på minnen av platser. Till Hembygds- och museiföreningens Kasköbilder hör det historiska fisket och sjöfarten samt 1800-talets borgerskaps historia. Deras bilder hör närmast ihop med stadens förindustriella historia. Frånvarande var t.ex. arbetarnas och industrins historia. För de boende i trähusstaden får husen ge form åt minnen, såväl personliga som kollektiva. Genom att berätta husens historier kan invånarna placera in sig själva i stadens historia och stärka sin lokala identitet. I den ena turistbroschyren används historien om en fingerad familjs väg från att besöka

Kaskö av en händelse till att besluta att flytta till orten, allt i formen av ett minnesalbum. Tidigare nämnda platser och stadens sommarevenemang beskrivs tillsammans med stadens tjuskraft. I en broschyr om Sjöbobacken beskrivs miljön och livet kring stadens gamla fiskeläge med stöd i äldre Kasköbors minnen av platsen. Minnena ska hos läsaren väcka vissa förväntningar på platserna.

Bilderna av den havsnära trästaden kan väcka förhoppningar om historisk småhusidyll och utestänga framtidsoro och brist på arbete. Stadsborna upplever båda sidorna. De är stolta över sin stad och kan genom delade minnen och historiskt intresse stärka sin lokala identitet samtidigt som de också bidrar till att bygga en positiv bild utåt. Stadens och invånarnas bilder liknar varandra mycket, inte minst gällande vad som är sevärt i staden. Jag hade väntat mig att upptäcka en större diskrepans mellan dem. Stadens historia spelar en viktig roll i dessa bilder, och därmed också de platser som får representera denna historia. Stadens förmoderna historia framhävs till viss grad, men till den historiska bilden hör också ett bredare tillbakablickande till ett mer obestämbart "förr". De platser som får representera den lokala historien, såsom trästaden, Bladhskagården, fyrön Sälgrund och fiskeläget Sjöbobacken kan alla till någon grad spegla den förmoderna staden och tiden före industrin, präglad av sjöfart och fiskeri. Den lilla trästaden uppskattas av invånarna och utgör klarast stadens image utåt. Trästaden säljs speciellt åt barnfamiljer men verkar främst locka sommarboende och pensionärer.

Jag kan se flera områden för möjlig fortsatt forskning, såsom t.ex. en djupare analys av föreningarna och företagarna på orten eller av befolkningsgrupper som återflyttare eller sommarboende.

Källförteckning

Otryckta källor

ÅBO, Kulturhistoriska arkivet Cultura vid Åbo Akademi, långa fältarbetet i Kaskö 2010.

KIVÅ L1895 Pensionär, 63 år.

KIVÅ L1896 Provisor, 45 år.

KIVÅ L1897 Klasslärare, 37 år.

KIVÅ L1899 Primärskötare, 61 år.

KIVÅ L1901 Företagare inom livsmedelsbranschen, 57 år.

KIVÅ L1902 Turismtjänsteman, 37 år.

KIVÅ L1904 Hemvårdare.

KIVÅ L1905 Stadsdirektören.

KIVÅ L1906 Museiamanuensen.

KIVÅ L1907 Säljare, 30 år.

KIVÅ L1913 Försäljningschef, 61 år.

KIVÅ L1915 Företagare inom restaurangbranschen, 62 år.

KIVÅ L1919 Pensionär (laborant).

Intervju med stadssekreteraren, utförd per e-post 12.05.2011. I skribentens ägo

Kaskinen Kaskö Idyllisk ö-stad, Kaskö Turism r.f, broschyr.

Sjöbobacken i Kaskö. En historisk fläkt från Sjöbobacken, Kaskö stad, broschyr.

Tryckta källor

Antikainen, Jyrki: ”De inflyttade och arbetsplatsen”, *Kaskö. Kontinuitet och förändring i en småstad: Etnologiska perspektiv*, Räsänen et al, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors, 1985.

Bendix, Regina: “Heredity, Hybridity and Heritage from One *Fin de Siècle* to the Next”, *Folklore, Heritage Politics and Ethnic Diversity. A festschrift for Barbro Klein*, Botkyrka, 2000.

Everyday life and ethnicity – Urban families in Loviisa and Võru 1988-1991, ed. Anna Kirveenummi, Matti Räsänen & Timo J. Virtanen, SKS, Helsingfors, 1994, s.13-18, 19-20.

Finell, Helge: *Påverkare i småstad*, Scriptum, Vasa, 1997.

Giddens, Anthony: *Modernitetens följder* [The Consequences of Modernity], Lund, 1996.

Gunnemark, Kerstin: "Kulturarvstransformationer – I nutidens Göteborg", *Stadens hjärta: Täta ytor och symboliska element i nutida nordiska städer*, ed. Anna-Maria Åström & Jonas Lillqvist, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors, 2012.

Harvey, David: *Condition of Postmodernity. An enquiry into the origins of cultural change*, Oxford, 1990.

Hellman, Katja: "Naturen, havet och det historiska landskapet – på tal om Gamla hamn i Jakobstad", *Stadens hjärta: Täta ytor och symboliska element i nutida nordiska städer*, ed. Anna-Maria Åström & Jonas Lillqvist, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors, 2012.

Johansson, Carina: Visby visuellt. Föreställningar om en plats med utgångspunkt i bilder och kulturarv, Kintehamn, 2009.

Jungar, Sune: "Stadens grundläggning och österbottningarnas kamp för större handelsfrihet", *Kaskö Stads Historia*, 1983.

Kaskö. Kontinuitet och förändring i en småstad: Etnologiska perspektiv, Räsänen et al, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors, 1985.

Kaskö Stads Historia, Kaskö stad, 1983.

Kervanto-Nevanlinna, Anja: "Rakennettu kaupunki muistin ja merkitysten kiinnekohtana", *Muistin kaupunki. Tulkintoja kaupungista muistin ja muistamisen paikkana*, red. Katri Lento & Pia Olsson, Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsingfors.

Lillbroända-Annala, Sanna: *Från kåk till kulturarv: En etnologisk studie av omvärderingen av historiska trähusområden i Karleby och Ekenäs*, Åbo Akademis förlag, Åbo, 2010.

Lillbroända-Annala, Sanna: "Trähusstaden som livsstil. Stadsetnologiska perspektiv på svenska miljöer", *Källan* 1/2005, Svenska Litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.

Liv, arbete, miljö i kuststaden, red. Håkan Andersson & Anna-Maria Åström, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors 1986.

Lowenthal, David: *The Heritage Crusade and the Spoils of History*, Cambridge University Press, Cambridge, 1998.

Löfgren, Orvar: "Mellanrum. Vita fläckar och svarta hål i storstadens utkant", *Moderna landskap. Identifikation och tradition i vardagen*, red. Katarina Saltzman & Birgitta Svensson, Natur och Kultur, Stockholm, 1997, s. 45-69.

Memories of My Town: The Identities of Town Dwellers and their Places in Three Finnish Towns, ed. Anna-Maria Åström et al, SKS, Helsingfors, 2004.

Riipinen, Pekka: "Kaavoitus ja rakennussuojelu", *Suomalaisia puukaupunkeja: Kaskinen*, ed. Elisa El Harouny, Edita, Helsingfors, 1996, s. 89-96.

Räsänen, Matti: ”Utgångspunkter”, *Kaskö. Kontinuitet och förändring i en småstad: Etnologiska perspektiv*, Räsänen et al, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors, 1985, 9-48.

Räsänen, Matti: ”Livsföringen i Kaskö under 1800-talet”, *Kaskö. Kontinuitet och förändring i en småstad: Etnologiska perspektiv*, Räsänen et al, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors, 1985, s. 50-90.

Räsänen, Matti: ”Kontinuitet och förändring. Från förindustriell stad till industristad”, *Kaskö. Kontinuitet och förändring i en småstad: Etnologiska perspektiv*, Räsänen et al, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors, 1985, s. 373-381.

Sjöberg-Pietarinen, Solveig: *Museer ger mening. Friluftsmuseerna Klosterbacken och Amuri som representationer*, Åbo, 2004.

Stadens hjärta: täta ytor och symboliska element i nutida nordiska städer, red. Anna-Maria Åström och Jonas Lillqvist. Svenska Litteratursällskapet i Finland, 2012

Stevenson, Deborah: *Cities and Urban Cultures*, Open University Press, Maidenhead/Philadelphia, 2003.

Urry, John: *The Tourist Gaze*, Sage, London, 2002.

Urry, John & Carol Crawshaw: “Tourism and the photographic eye”, *Touring cultures. Transformations of travel and Theory*, ed. Chris Rojek & John Urry, London/New York, 2000.

Zukin, Sharon: *The Cultures of Cities*. Cambridge & Oxford, 1995.

Åström, Anna-Maria: ”Social strukturering och livsföring i Kaskö under 1900-talet”, *Kaskö. Kontinuitet och förändring i en småstad: Etnologiska perspektiv*, Räsänen et al, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors, 1985, s. 91-282.

Åström, Anna-Maria: ”Etnologiskt perspektiv på småstadskultur – med Kaskö och Ekenäs som exempel”, *Liv – arbete – miljö i kuststaden*, Svenska Litteratursällskapet i Finland, Helsingfors, 1986, s. 61-87.

Elektroniska källor

Digikasko multimediaarkiv över Kaskö: digikasko.org (26.04.2019).

Kaskö stads hemsidor: kaskinen.fi (26.04.2019).

Kaskö stads turismsidor: visitkaskinen.fi (20.07.2015).

Spegeln: spegeln.abo.fi (26.04.2019).

Sveaborgs hemsidor: <https://www.suomenlinna.fi> (26.04.2019)

UNESCOs hemsidor: <https://en.unesco.org/> (26.04.2019)

Bildförteckning

Bild 1: Pämbild: Reklamkort med Kaskövyer, visitkaskinen.fi.

Bild 2: Karta över Kaskö, för "historisk rundtur".

Bild 3: Rådhusgatan 44, foto: Eva Hertzberg 2014.

Bild 4: Skylt på Rådhusgatan 44, foto: Eva Hertzberg 2014.

Bild 5: Cneiffbrinken, foto: Niklas Huldén 2010.

Bild 6: Bladhska gården, foto: Eva Hertzberg 2014.

Bild 7: Rådhusgatan 26, foto: Eva Hertzberg 2014.

Bild 8: Rådhusgatan 4, Krukmakaren Murray, foto: Eva Hertzberg 2014.

Bild 9: Butik Wasa Bank, Rådhusgatan, foto: Eva Hertzberg 2014.

Bild 12: Broschyr: *Kaskinen Kaskö – Idyllisk ö-stad*, pämbild, Kaskö stad.

Bild 13-14: Broschyr: *Kaskinen Kaskö – Idyllisk ö-stad*, uppslag, Kaskö stad.

Bild 15: Broschyr: *Sjöbobacken i Kaskö*, pärmen, Kaskö turism r.f, foto: Mårten Sjöblom.

Bild 16-17: Broschyr: *Sjöbobacken i Kaskö*, uppslag, illustrationer: Sonja Lapveteläinen.

Bilagor
Bilder

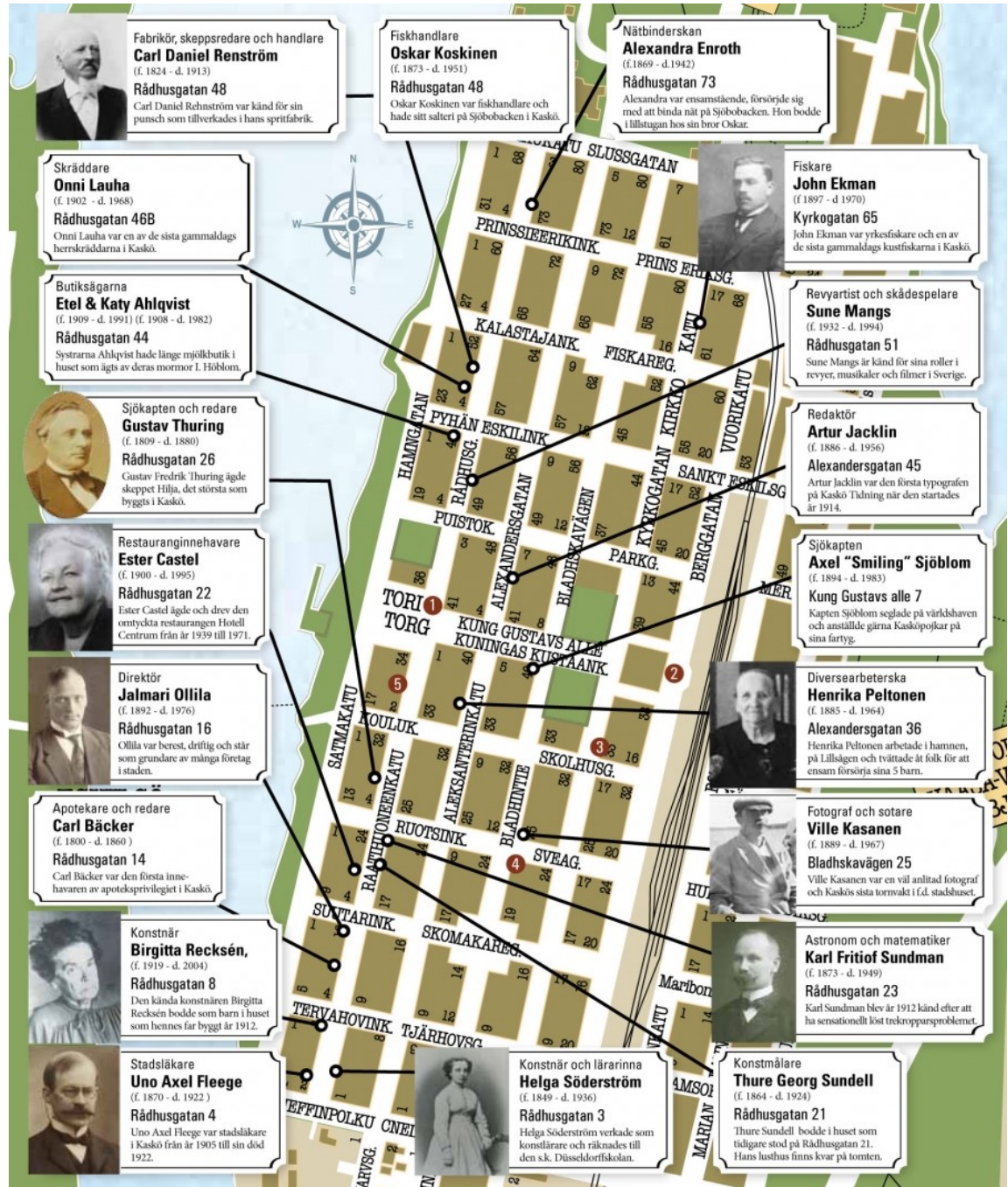

Bild 2. Karta för den historiska rundturen, visitkaskinen.fi.

Bild 5. Cneiffbrinken. Foto: Niklas Huldén 2010.

Bild 6. Blandhska gården. Foto: Eva Hertzberg 2014.

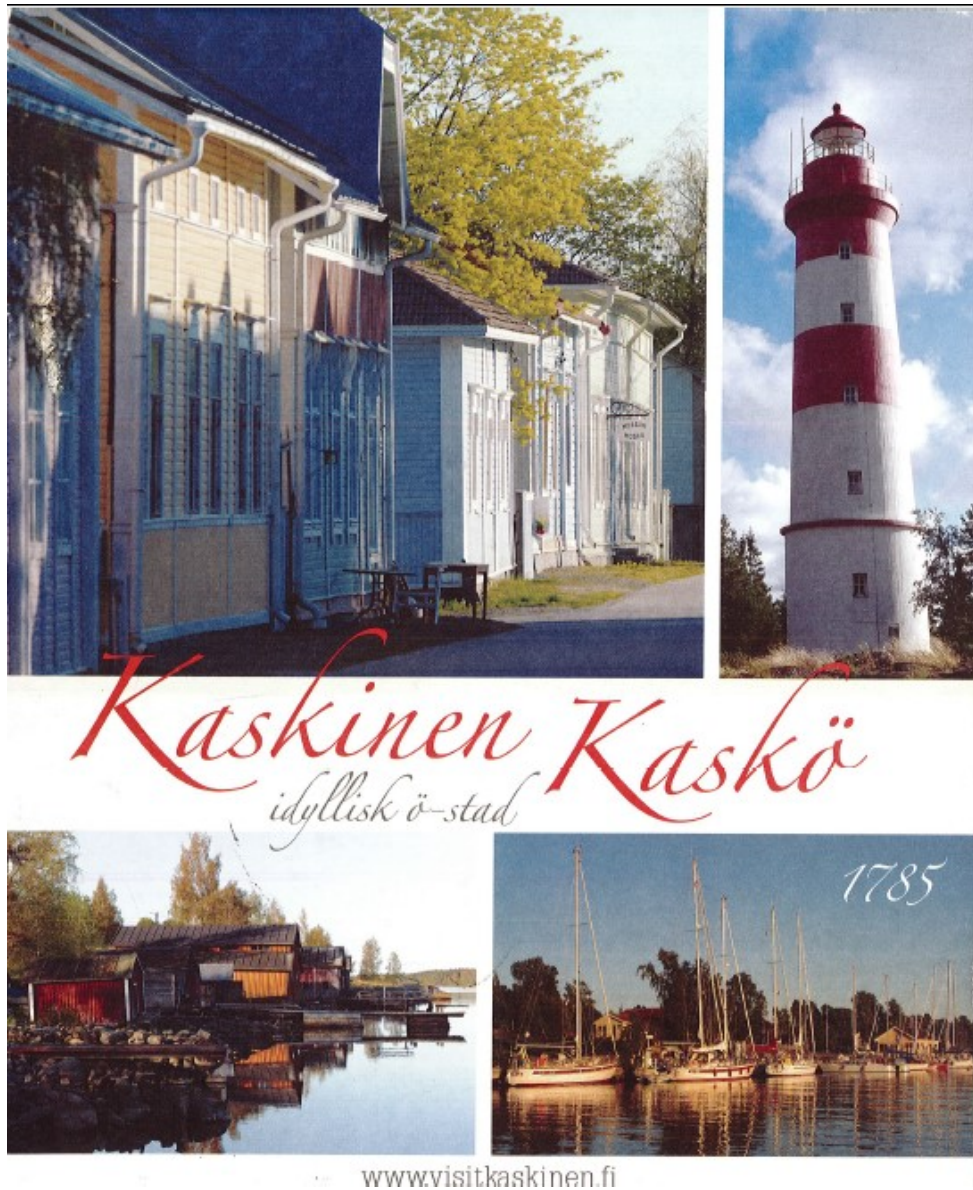

Bild 12. Broschyren *Kaskinen Kaskö Idyllisk ö-stad*, pärmen. Utgiven av Kaskö stad.

Bilder 13-14. Kaskinen Kaskö Idyllisk ö-stad, uppslag i broschyren.

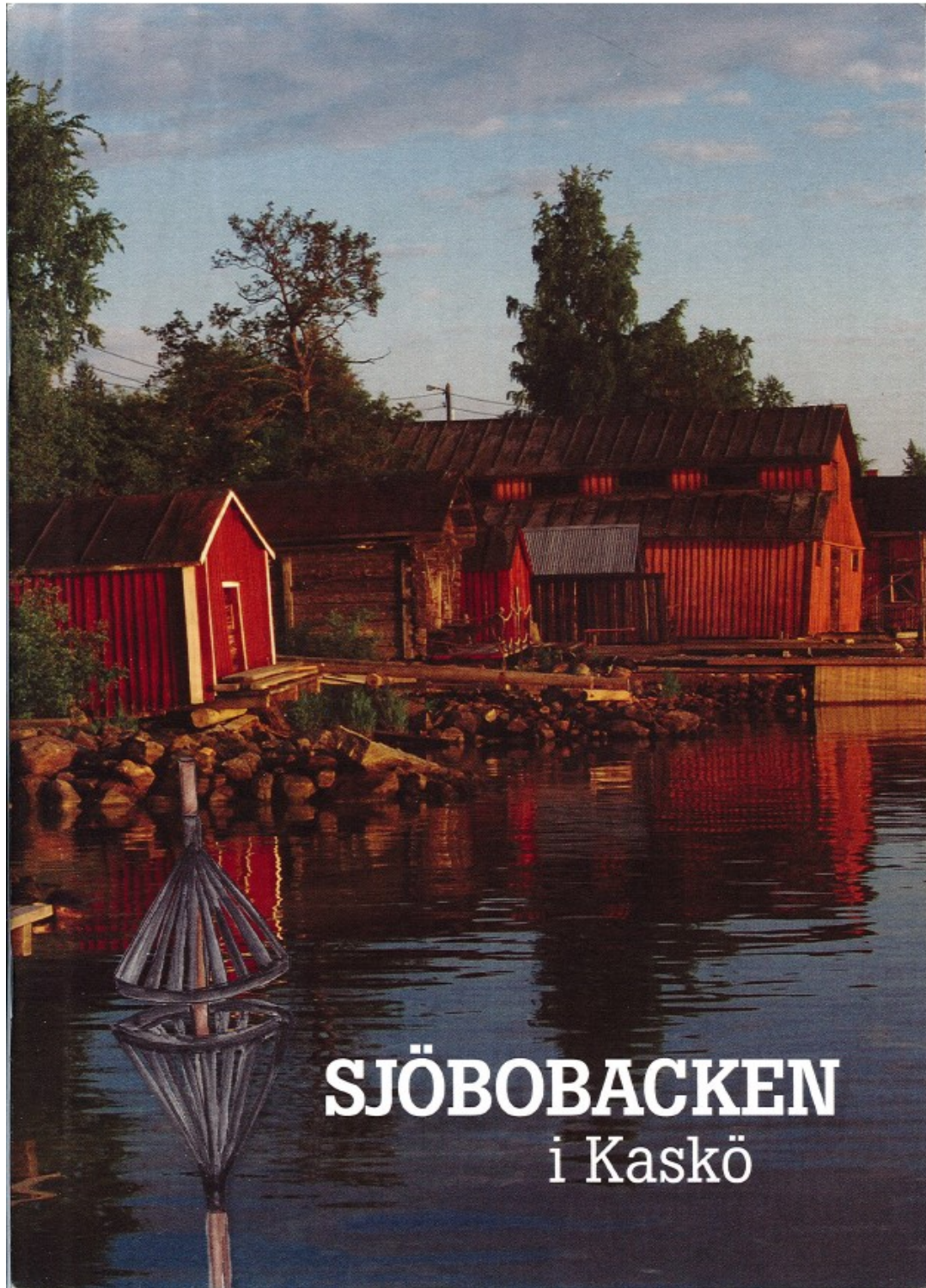

Bild 15. Broschyren *Sjöbobacken i Kaskö*, pärmen. Utgiven av Kaskö turism r.f, foto: Mårten Sjöblom.

Kvinnorna, vanligtvis hustrurna till fiskarna, hjälpte till att "slå ut" fiskarna. År 1959.

4 Sjöbod

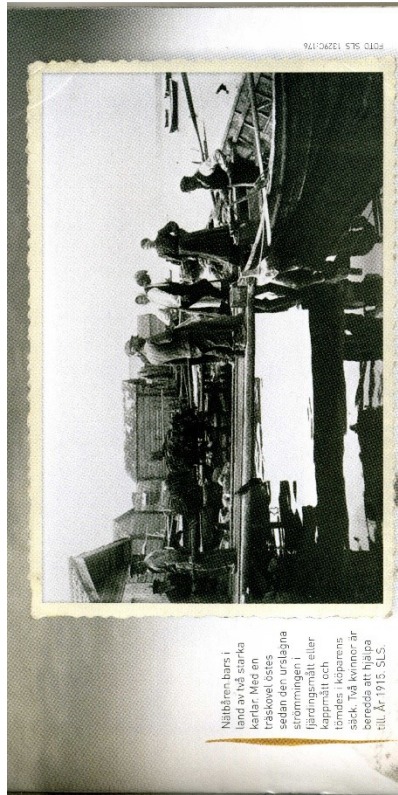
EN FISKARE hade vanligtvis två boder, vid bryggan en sjöbod för ballast och strömming och för inor med de lite högre upp på stranden för uppevarning av sladdar. I boden där man saltade bryggeringar var golven av klunna trä och så att de nästan var runda på bägge sidan. På det sättet blev det stora språngr mellan dem. Luftan cirkulerade vilket var bra för strömmingsinsaltningen. Sjöbodarna är mycket gamla, ämnade som de som är uppförda av stock, medan braggdhusen är byggda på 1900-talet.

DAGENS FÅNGST VID BRYGGAN
Tidigt om morgnarna redan vid femtiden stod kvinnorna med kaffepannan eller kaffeflaskan på bryggan och väntade att mannen skulle komma hem från nattens fiskfångere. Om mannen var försenade vankades hära ord. Sedan skulle strömmingen "slås ut" skötarna, som sedan bars upp till gästvalven för att hängas på tork. Den fisk som inte såldes på bryggan öste man ner i båten och för med till salteteriet.
Tidigare skulle många Kasköbor ha saltade strömmingar och kom direkt till bryggan och köpte av fiskarna.

NÄR BRYGGAN BRAKADE

"Det var 1937 och jag var 11 år, berättar Astrid. Mamma hade sagt att jag skulle gå och köpa strömming. Det hade gått rykten i norrstan om att en stor strömmingslast kommit in till Sjöbodan. Det var fullpackat med folk på bryggan när jag kom dit, men jag försökte tränga mig fram. Plötsligt så brakade bryggan ihop. Det blev panik och folk föll i vattnet. Överallt hördes skrik och rop. Jag sprang hem så fort jag kunde. Förstads uvan strömmingar!

Tva gånger brast bryggorna då det kom så mycket folk för att köpa fisk. Ett tag var de tvungna att sätta en bom vid Sjöbövägen på grund av den stora efterfrågan efter fisk.

Nåttärne bars i land av två starka karlar. Med en träskovel lestes sedan den ur slagna strömmingen i fjärringsbåt eller kappprätt och kvinnorna fick strömma söck. Tid kvinnorna beredda att hjälpa till. År 1915. SLS.

EGNA NAMN I KASKÖ

Sedan gammalt har kasköborna som på många andra orter haft egna benämningar på fiskeplatser, vikar och grund, brott och grynor. Tex namnet Tukthusetten lär ha uppkommit efter att en fångfåre från Kaskö fört en tukthusfånge till Kristinestad. Just på den stenen hade han seglat på grund. Alltäckas var en gårdström som i början av 1900-talet ägts av Herrmanns. Namnet Alltäck kom från att Herrmanns som var låghalt och därför använde skor med hög klack, fick namnet Alltäck.

FISKARBASTUN

Fiskarstugor eller fiskarbastur byggdes vid de längst bort belägna fångstplatserna på de yttersta holmarna. Eftersom det var lång väg till fiskeplatsen måste man ha någonstans att övernattra. Fiskaren var också rädd om sina bragter och ville ha dem under uppsikt och kunna rådda dem från att förstöras vid hålling storm eller isbildning. Fiskarbastun bestod av ett enda rum med fyra till sex sovplatser. Vägglöss-lar ha fumits i alla bastur.

När man var ute i sällfånge kunde fiskarna vistas i fiskarbastur i veckotal. Fiskar-gubbarna rökte, drack kaffe på sjövattnet och pratade medan de satt vid brasan och torkade sina kläder tills sömnen långsamt smög sig på dem.

"Man skulle skrämmas för att lyda."

TUNNGRUNDSFRÖKEN OCH SPEKTAKEL

Ungarna blev ofta tvångslagda till Tunngrund till fiskarbastun på sommaren, som en färskocks som skulle ut på sommarbete. Barnen var inte alltid så lydiga, men på Tunngrund lög de sig i akt, då de vuxna hotade med att Tunngrunds fröken skulle komma om de inte var som folk. Hjälpte inte det skulle Näcken få dem eller kanske t.o.m. Bockholmsprästen.

Ibland brukade fångstlagen göra "spektakel" åt varandra. Ena gången hade det om jagret släppt ner någonting mindre apåttligt genom skorstenen i det andra lagets gryta. En annan kväll roddes det lag som utsatts för skämtet över och rövade bort det andra lagets gryta.

Bilder 15-16. Sjöbobacken i Kaskö, uppslag i broschyren, illustrationer: Sonja Lapveteläinen.